

ПРИБЕГА ДАР'Я АНАТОЛІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, професор, д.е.н., доцент
_____ В.В. Лимар
« _____ » _____ 2024 р.

ОСОБЛИВОСТІ АКТОРНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини регіональні студії та суспільні
комунікації

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Теміров Ю.Т., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к.іст.н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:
Кулявець В.Г., к.е.н.,
доцент

_____ (підпис)

Вінниця - 2024

АНОТАЦІЯ

Прибега Д.А. Особливості акторності Європейського союзу. Спеціальність 291 Міжнародні відносини регіональні студії та суспільні комунікації. Освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

Теоретична та практична значущість полягає у впровадженні в освітній простір теоретичного обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо політичної ситуації в ЄС та її впливу на світову політику загалом. Основні положення та результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти, а також при написанні курсових та магістерських робіт.

Ключові слова: міжнародні відносини, глобальна політика, міжнародна організація, країни-члени, європейська інтеграція.

Prybeha D.A. Peculiarities of the European Union's actorness. Speciality 291 «International Relations, Regional Studies and Public Communications». Study programme «International Communications and Mediation in Conflict Management». Vasyl' Stus Donetsk National University. Vinnytsia, 2024.

Theoretical and practical significance lies in the introduction into the educational space of theoretical substantiation of theoretical and methodological foundations and the development of practical recommendations on the political situation in the EU and its impact on world politics in general. The main provisions and results of the study can be used in the educational process of higher education institutions, as well as in writing term papers and master's theses.

Keywords: international affairs, global politics, international organization, member states, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Аналіз історіографії.....	6
1.2 Джерельна база дослідження.....	9
1.3 Методологічні засади дослідження.....	11
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄС.....	13
2.1 Створення та розширення Європейського Союзу.....	13
2.2 Розширення Євросоюзу: механізм та перспективи.....	25
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	37
3.1 Аналіз економічного та політичного розвитку країн-членів ЄС.....	37
3.2 Сучасні проблеми розвитку ЄС: регіонального розвитку, безробіття, інтеграції.....	45
3.3 Причини та наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу.....	54
РОЗДІЛ 4. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ.....	60
4.1 Перспективи майбутнього розвитку ЄС.....	60
4.2 Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах.....	68
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. Світова економіка кінця ХХ-початку ХХІ століття ознаменувалася трансформацією просторової організації світу, виділенням регіонів з різними формами взаємодії, аж до впровадження наднаціональних елементів інтеграції не лише в економіці, але й в політиці. Відповідно до цього, між системами, що інтегруються, створюється напрямний рівноважний вектор, а точніше рівноважна площина. З одного боку, вона надає процесу інтеграції цілісності, системності та впорядкованості, а з іншого, в силу її регіональної та функціональної асиметричності, характеризується нерівномірністю розвитку її окремих регіональних угруповань. Саме тому кожна інтеграційна система унікальна і механічне запозичення її досвіду малоефективне. У свою чергу, це робить актуальним з'ясування передумов процесу політичної інтеграції, послідовного проходження її через ряд етапів, кожному з яких притаманні характерні риси, різний ступінь інтенсивності інтеграції, її глибина і масштаби. Вважаємо науково доцільним проведення вищезазначеного аналізу на прикладі найуспішнішого інтеграційного об'єднання сьогодення – ЄС, котрий виступає унікальним наднаціональним угрупованням з високим рівнем економічного розвитку більшості країн-членів, що підвищує його привабливість як інтеграційного центру та виступає прикладом для наслідування переважно у політичній сфері.

Метою роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо політичної ситуації в ЄС та її впливу на світову політику загалом.

Для досягнення вказаної мети в роботі поставлені наступні завдання:

- Дослідити історію створення та розширення Європейського Союзу
- Описати механізм та перспективи розширення Євросоюзу
- Проаналізувати економічний та політичний розвиток країн-членів ЄС

- Визначити сучасні проблеми розвитку ЄС: регіонального розвитку, безробіття, інтеграції
- Дослідити причини та наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу
- Визначити перспективи майбутнього розвитку ЄС
- Проблеми та перспективи інтеграції України та ЄС в сучасних умовах

Об'єктом дослідження роботи є ЄС як актор світової політики.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методичні засади політичних проблем країн ЄС.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі наукові методи: теоретичного узагальнення (при дослідженні теоретичних основ Європейської інтеграції); аналізу і синтезу (для розкриття сутності, змісту і особливостей позитивних та негативних наслідків створення єврозони); групування і класифікації, структурного, економіко-статистичного аналізу – для дослідження стану ЄС й основних показників країн ЄС; графічні методи – для наглядного зображення результатів дослідження проблем країн ЄС.

Хронологічні рамки роботи: 1992-2023 рік.

Територіальні межі дослідження: територія ЄС.

Логіка, мета та завдання дослідження визначили структуру роботи, яка включає: вступ, чотири розділи, висновок, список літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Аналіз історіографії

Головною особливістю глобальної політики сьогодні виступає висока міра невизначеності в відношенні формування світового порядку. Адаптивні здібності глобальних акторів, включаючи Європейський Союз (ЄС), піддаються в такій обстановці серйозному випробуванню на міцність.

Як унікальне політичне утворення і потужний торговий блок, ЄС один із найважливіших дійових осіб у світовій політиці. Він залучений до найширшої мережі двосторонніх і багатосторонніх зв'язків, має відношення до глобального економічного та екологічного (особливо кліматичного) управління. Він проголосив своєю важливою стратегічною метою досягнення «ефективної багатосторонності» і виявляє помітну активність у різноманітних міжнародних інститутах, включаючи G20.

Про переваги «ефективної багатосторонності» Євросоюз вперше заявив в Європейській стратегії безпеки (ЄСБ) 2003 р., де зазначено: «У світі глобальних загроз, глобальних ринків і глобальних мас медіа наша безпека і добробут у більшій мірі залежать від ефективності багатосторонньої системи». У Лісабонському договорі (ст. 21 ДЕС) було записано, що Союз досягає «розвитку міжнародної системи, заснованої на посиленому багатосторонньому співробітництві і хорошому глобальному управлінні». «Ефективна багатосторонність», наріжними камінням якої повинні виступати ООН та СОТ, була представлена в цьому документі як шлях до глобального управління та керованої багатополосності. Багатосторонність в уявленнях ЄС має на увазі дієвість міжнародних організацій, режимів, договорів та форумів в протистоянні глобальним викликам і погроз [4].

Як нетрадиційний зовнішньополітичний гравець і багатостороння спільність (спільнота, куди входить близько трьох десятків держав),

Євросоюз має здатність власним прикладом просувати консенсусні рішення на глобальному рівні. Враховуючи його обмежений військовий потенціал, багато спостерігачів вбачають його основну відмінну особливість в опорі на норми, цінності і силу прикладу – на відміну від «жорсткої» мощі традиційних великих держав. Нова, більш інклюзивна багатостороння система глобального управління, якщо б таку вдалося створити і закріпити, як видається, містила б у собі додаткові можливості саме для такого регіонального інтеграційного об'єднання, як ЄС, відкриваючи нові канали взаємодії для субнаціональних, багатонаціональних і транснаціональних акторів і їх мереж.

Вивчення особливостей його присутності і його дій на основних економічних майданчиках (таких як Всесвітня торгова організація, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, G 8 і G 20) наводить дослідників до висновку: хоча ЄС повсюдно і досить добре представлений, висока норма представництва до цих пір супроводжувалася скромним коефіцієнтом дієвості його міжнародних зусиль.

Чи варто рахувати ЄС унітарною чинною особою, подібною до держав, або ж він в більшій мірі виступає як інструмент для просування інтересів своїх найбільш впливових держав-членів?

Для повноцінної інкорпорації гравців було впроваджено і отримало потім подальший розвиток поняття глобального управління, яке заслуговує найбільш пильної уваги. З однієї сторони, його можна, розглядати як нормативну політичну програму (слід було вести глобальні справи), яку в Європі більшою мірою схильні підтримувати партії лівого центру. З іншої сторони, глобальне управління служить аналітичним підходом, породжуючи уявлення про світову політику, які виявляють зміни у глобальних процесах прийняття рішень, що відбулися останні десятиліття. При цьому якщо поняття управління має на увазі колективний процес політичного регулювання в відсутність єдиного управлінського центру або організуючого принципу, то розмова про глобальне управління виводить на перший план

вертикальні та горизонтальні виміри цього процесу.

Концепція глобального управління отримала широке визнання та поширення після завершення конфронтації між Сходом та Заходом наприкінці ХХ століття. Воно було вперше докладно досліджено у книзі під редакцією Джеймса Розенау та Ернста-Отто Чемпіля під назвою «Управління без уряду». Потім у 1995 р. Комісія з глобального управління опублікувала доповідь під назвою «Наше загальне сусідство». У цій доповіді «управління» у взаємопов'язаному і взаємозалежному світі визначалося як «сума численних способів, якими індивіди і інститути, як публічні, так і приватні, справляються з загальними проблемами» [14].

Якщо спочатку глобальне управління здебільшого обмежувалося питаннями підтримки миру та безпеки, то надалі відповідна повістка дня суттєво розширилася. Вона включає тепер торгові переговори по зниженню тарифів, питання щодо сільського господарства та захисту прав інтелектуальної власності, реагування на економічні та фінансові кризи, такі екологічні сюжети, як боротьба з зміною клімату і підтримка біорізноманіття, боротьбу з тероризмом, поширенням ядерного зброї, регулювання міграції, зусилля по запобіганню торгівлі людьми і подолання ризиків здоров'ю (пандемій).

Актуальність обраної теми визначається зміною балансу сил в світі, спостерігається в теперішній час, що пов'язано з економічним підйомом держав, що зростають, що веде до трансформації раніше сформованих під переважним впливом Заходу структур та правил глобального господарського управління. Між тим Євросоюз, декларуючи незмінну підтримку «ефективної багатосторонності», по суті, не зацікавлений в такий трансформації, яка завадила б йому в просуванні власного порядку денного в багатосторонніх рамках (скажімо, по лінії СОР). У той же час участь ЄС в глобальному управлінні на сучасному етапі не можна вважати однозначно неефективним. Воно складається з кількох взаємодоповнюючих компонентів, в числі яких:

1. використання різноманітного представництва Євросоюзу у міжнародних організаціях на підтримку позицій на глобальному рівні країн-учасниць ЄС, насамперед провідних західноєвропейських держав;
2. контроль над реалізацією прийнятих глобальних рішень на просторі Євросоюзу, як і в тісно асоційованих із ЄС країнах, що на практиці забезпечує йому право вето щодо цих рішень (не будучи підтримані в ЄС, вони свідомо позбавляються перспективи глобальною імплементації);
3. відпрацювання в регіональному масштабі способів, прийомів та механізмів господарського управління, які можуть служити (а часто реально служать) моделлю для каналізації реформування глобальних структур в таких напрямках, які не суперечать основним принципам європейського інтеграційного проекту.

1.2 Джерельна база дослідження

Літературі з глобального управління в цілому властиво підкреслювати, що однією з головних рис нинішнього світового порядку є розпилення, дифузія влади між різними акторами, включаючи недержавні (неурядові організації, різноманітні групи інтересів та транснаціональний бізнес). Однак зараз стає більше очевидним, що потужні держави залишаються ключовими гравцями глобальної сфери. Саме вони приймають остаточні рішення у всіх значних галузях політики – у том числі і коли мова йде про політику глобального рівня [10, с. 45].

Зростаюча міжнародна роль розвинутих держав, включаючи Китай, Індію, Бразилію, Південну Африку, Туреччину, знову підкреслює центральне значення сильних держав та важливість концепту суверенітету, що показала, в тому числа, та дискусія про їх роль у глобальному управлінні. Змінюється глобальний баланс сил між «Північчю» і «Півднес», «Сходом» і «Заходом». Розвинені держави використовують ринковий капіталізм та інформаційні технології, з великою швидкістю здійснюючи реорганізацію своєю економіки

і товариства (що, втім, не запобігає зростання рівнів громадської нерівності). Пристосувавшись до глобальних ринків, вони набагато менше схильні прийняти як належне глобалізовану політичну сферу та ерозію національного суверенітету. Нині діючі правила для цієї сфери були написані (або продиктовані) Заходом, а тому є відчуття, що колишнє співвідношення зобов'язань між сторонами більше не діє. Це, у свою чергу, підриває правила, якими регулюються міжнародна торгівля і глобальні відносини в сфері екології. До того ж економічна та фінансова криза 2000-х років підточили легітимність «західної» моделі глобалізації, спирається на Вашингтонський консенсус, як і моделі регіональної інтеграції на зразок ЄС. Нарешті, та ж криза позбавив багато урядів західних країн політичної енергії, необхідної для активного вибудовування системи глобального управління.

Раніше в глобальному економічному управлінні Євросоюз часто грав роль своєрідного «постачальника» заслуговують уваги світової спільноти та оптимальних рішень, спираючись на «м'яку силу» у їхньому просуванні. Але у глобальному контексті сьогоdnішнього дня «м'яка сила» ЄС зримо регресує та блякне на тлі знайшли нову динаміку питань традиційної безпеки. Одночасно з тим, занурений во внутрішній екзистенційна криза, ЄС менше уваги здатна і готова приділяти рішенням за межами його кордонів гострих регіональних та глобальних проблем.

Фундаментальний характер дослідження забезпечений тим, що глобальне управління інтерпретується нами як організаційне поле чи полі політики (центр діалогу чи арена влади та конфлікту), на якому Європейський Союз, який розуміється як мета-організація, позиціоновано і взаємодіє з іншими організаціями (агентами) глобального управління, щоб зберегти або змінити структуру силових відносин, що виробляє/відтворює це поле. Подібне бачення відкриває перспективу нових теоретичних узагальнень на базі вивчення реального досвіду участі ЄС у міжнародних структурах з використанням методології, напрацьованою в міждисциплінарному блоці досліджень теорії організації (ВІД), аналітичну силу якої ми піддаємо в

нашій книзі певному випробування.

Поняття багаторівневого управління було також застосовано у цьому дослідженні, щоб підкреслити просторове вимір політичного управління, а також особливу значимість зв'язків, коаліцій і взаємодій в рамках організаційного поля глобального управління, долають територіальні кордону та тих, що виходять за межі контролю з боку окремих держав.

Наукова новизна роботи визначається, зокрема, особливим акцентом, який був зроблений у ній на питаннях імплементації глобальних рішень: до цих пір фахівці приділяли більше уваги процесам вироблення і прийняття наднаціональних і глобальних норм, а не їх впровадження у національних/регіональних рамках [6, с. 78].

Практична значимість даної роботи для України пов'язана з тим, що Україна знаходиться в процесі активного затвердження своїх позицій у глобальному управлінні. При цьому Євросоюз залишається для України ключовим торговим партнером. Загальна наукова значущість отриманих результатів пов'язана з тим, що вони поглиблюють накопичені знання в області теорії і методології вивчення міжнародних аспектів функціонування Євросоюзу.

1.3 Методологічні засади дослідження

Методи дослідження. У роботі застосовуються такі загальнонаукові методи дослідження, як спостереження, опис, аналіз, синтез, дедукція, індукція, узагальнення, порівняння, абстрагування, експеримент.

Емпіричною базою дослідження стали результати аналізу установчих документів Європейського Союзу, трактатів про об'єднання держав Західної Європи, вивчення літератури, присвяченої основним етапам формування та утворення Європейського Союзу.

Наукова новизна роботи визначається тим, що, незважаючи на наявність низки публікацій, у вітчизняній економічній літературі питання

розвитку Європейського Союзу висвітлено явно замало. Особливо це стосується подій та тенденцій, що мали місце в останні 3-4 роки.

В роботі розглянуті соціально-економічні і (у необхідних пропорціях) політичні фактори, що визначають шляхи вирішення питання про проблеми та перспективи розвитку ЄС як актора світової політики.

Методологічною та теоретичною основою при написанні даної роботи стали праці вітчизняних та іноземних вчених, а саме: Н.Ю. Ульченка, Н.Г. Кіреєва, Циганкової Т.М., Кунакова В.В. колективні монографії і інші видання.

Істотним і необхідним доповненням до теоретичної та інформаційної інформаційної бази стали видання міжнародних організацій: ЮНІДО, МВФ, державних органів, зокрема, Державного інституту статистики, Державної організації планування, Центрального банку, звідки ми почерпнули нові дані щодо соціальних та економічних показників.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄС

2.1 Створення та розширення Європейського Союзу

Європейський Союз – унікальна наднаціональна економічна організація що забезпечує оптимальне функціонування національних господарських систем в умовах уніфікованого законодавства і єдиної кредитно-грошової політики та передбачає найближчому майбутньому формування найбільшої у світі єдиної регіональної економіки. Спочатку Європейський Союз був створений для того, щоб працювати, керуючись загальними цілями Європейських країн, наприклад, політичний діалог, вільна торгівля і свобода переміщення, економічного, фінансового та культурного співробітництва. Спеціальна увага було сфокусована на торгових законах, нормах та інших питаннях, щоб зберігати відкритий ринок, гарантувати чесну торгівлю, здійснювати торговельні відносини партнерів СOT та організувати поліпшення системи (Європейського Союзу). ЄС забезпечує суверенітет своїм учасникам, щоб діяти як незалежно, так і від імені ЄС або, іншими словами, задля добробуту і інтересів Союзу загалом [15].

Можна, можливо виділити наступні етапи в формуванні Європейського Союзу:

1. Паризький договір, що започаткував створення першого інтеграції. ного об'єднання в Західній Європі, підписаний 18 квітня 1951 року і вступив з 1 січня 1952 року. Шість держав-учасниць – Франція, Італія, країни Бенілюксу та ФРН – створили Європейське об'єднання вугілля та стали (ЄОВС). Його основним завданням було сприяти економічному розвитку, зростання зайнятості та підвищення життєвого рівня в державах-членах шляхом створення спільного ринку вугледобувною і сталеливарної промисловості і їх похідних. Інститути ЄОУС повинні були забезпечити упорядковане постачання спільного ринку, рівний доступ до джерел

виробництва для всіх споживачів, встановлення максимально низьких цін, підтримка умов, стимулюючих нарощування виробництва та поліпшення якості виробництва мій продукції, раціональне використання природних ресурсів, покращення умов праці; сприяти зростанню міжнародної торгівлі та впорядкованому нарощуванню та модернізації виробництва. ЄОУС наділяється якостями юридичного особи. об'єднання має правоздатністю необхідною для досягнення поставлених цілей та здійснення своїх функцій, за ним зізнається міжнародна правоздатність [8, с. 79].

2. Два договори, підписані в Римі 25 березня 1957 року і вступили до чинності з 1 січня 1958 року, оформили створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). У цьому відношенні він багато в чому схожий на Договір, що оформив створення ЄОУС. За всієї важливості проблеми мирного використання атомної енергії та установа міжнародного контролю в цій галузі сфера застосування цього акту в даному випадку обмежена чіткими функціональними рамками. У той же час Договір про Євратом у тому, що стосується формування інституційної структури та визначення місця та ролі наднаціонального та міжнародного співробітництва, відтворює схему, властиву не ЄОУС, а ЄЕС. Безумовно, найважливіше і вирішальне значення для розвитку всього процесу інтеграції у Західній Європі мало створення Європейської економічної Спільноти. ЄЕС являло собою об'єднання спільного, значною мірою універсального характеру, яке охоплювало такі найважливіші сфери життєдіяльності держав, як економіка та соціальний розвиток. Саме Договір про ЄЕС визначає сутність та спрямованість європейської інтеграції. У ньому викладено загальні цілі та принципи, які характеризують діяльність всіх трьох Європейських співтовариств.

3. Єдиний європейський акт, де дано нове формулювання цілей, що стоять перед Європейським Співтовариством, зафіксована на договірному рівні тенденція до розширення, намічена реструктуризація інституційної

системи, визначено заходи щодо гармонізації права ЄС та національного права держав - членів, намічені в загальних рисах контури створення економічного та валютного союзу, визначено основні параметри співробітництва держав-членів во зовнішньоекономічній сфері. Щодо до рішення завдань створення єдиного внутрішнього ринку були чітко визначено основні етапи його побудову. Програма включала в себе, перш за все ліквідацію трьох обмежень технічного, кількісного та іншого характеру, які ще існують. вали у відносинах між державами-членами. У рамках єдиного внутрішнього ринку підлягали скасування всі можливі перешкоди та бар'єри на шляху вільного руху капіталів, товарів, послуг та робочої сили. Побудова єдиного внутрішнього ринку намічалось здійснити у три етапи та завершити до 31 грудня 1992 року для того, щоб створити необхідну базу та основу для переходу до Економічного та валютного союзу.

4. Договір про створення Європейського Союзу був підписаний 7 лютого 1992 року у старовинному голандському місті Маастріхт. Процедура його ратифікації зайняла порівняно великий проміжок часу, оскільки необхідні були зміни у текстах національних основних законів. Маастрихтський договір визначає, перш за все склад та структуру Європейського Союзу, його цілі та принципи. Союз ставить своїм завданням збереження досягнень Співтовариств та цій основі подальше просування до більш тісного та згуртованого взаємодії в економічному та соціальному розвитку, освіту простору без внутрішніх кордонів, затвердження індивідуальності Союзу на міжнародній арені, зміцнення безпеки держав, що входять до Союзу, встановлюється програма та графік реалізації економічного та валютного союзу та запроваджується ня загальної валютної одиниці, розставляються акценти щодо захисту прав і свобод людини та здійснення на цій основі співробітництва у сфері юстиції тавнутрішніх справ. Таким чином, на цьому етапі Союз включає як би три складові: всі три вже існуючі Співтовариства; спільну зовнішню політику ку і політику безпеки; Співпраця поліцій і судів в кримінально-правовій сфері [21, с. 71].

Амстердамський договір підписано для того, щоб вирішити ті спірні проблеми, які не вдалося повністю врегулювати під час підготовки Маахстризтського договору. Підписання відбулося 2 жовтня 1997 року, ратифікація була завершено навесні 1999 року, і формально договір вступив в силу 1 травня 1999 року. Головними завданнями договору були: врегулювати проблеми реформи інститутів Союзу у зв'язку з подальшим розширенням його складу, посилити увагу до захисту основних прав і свобод людини, створення в рамках Співки простору свободи, безпеки і законності. [27, 29].

5. Ніцький договір, підписаний 26 лютого 2001 року. Причина та мета договору – «завершити розпочатий Амстердамським договором процес, який покликаний підготувати інститути Європейського Союзу до функціонування розширеному Союзу». Отже, Ніцький договір – переважно інститут, національна реформа Союзу, результатом якої з'явилися нові правила побудови та функціонування механізму політичної влади на «європейському» рівні. Йдеться, зокрема, про подальше скорочення кількості допустимих випадків застосування права вето, яке помітно знижує ефективність функціонування Союзу. Також було розпочато процес прийняття єдиного, загально- обов'язкового по всій території Союзу «біллу про права» (готувався не так на міжурядовій конференції, а Конвентом з підготовки Хартії, створеному в грудні 1999 р).

Проекти подальших реформ ЄС. Оскільки будь-яка реформа – компроміс, то за нею з неминучістю слідує інша, третя і т.д. Так і в Європейський Союз за допомогою політичних та правових реформ постійно намагається усунути незадоволеність собою [12].

Рис. 2.1. Географічні межі ЄС [2]

У 1973 році до шести основоположників – Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Люксембурзі і Нідерландам додалися Великобританія, Данія і Ірландія, 1981 – Греція, 1986 – Португалія та Іспанія, а 1995 року – Австрія, Фінляндія і Швеція.

У 2004 році Європейський Союз, переживши півстоліття свого непростого і динамічного розвитку, після чотирьох розширень прийняв нових членів, на цей раз до зарахування до його лав вишикувалися десять країн із Центральної та східної Європи (ЦВЕ) – Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія, Румунія, Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, а також з

Південної Європи – Кіпр, Мальта.

П'яте розширення ЄС відбувається абсолютно в інших умовах, ніж раніше. Серед них можна відзначити принаймні три основні. По-перше, якщо раніше процеси поглиблення інтеграції та її географічного розширення давалися, то тепер Євросоюз змушений рухатися в обох напрямках одночасно. Тому часто його називають подвійним розширенням. По-друге, нинішнє розширення є масованим. До нього увійшли не одна, дві чи три, як раніше, держави, а велика та різнорідна група країн, в основному із перехідною економікою. По-третє, ця фаза інтеграційного розвитку проходить в умовах великої невизначеності, як з майбутньою внутрішньою трансформацією ЄС, так і з країнами, що вступили [3, с. 492].

Дискусія з питань вступу до Євросоюзу у країнах ЦСЄ розпочалася з кінця 80 – початку 90-х років після падіння Берлінської стіни, розвалу ОВС і РЕВ. Зі свого боку Європейська рада – Нарада глав держав і урядів країн-членів – на сесії в Копенгагені в червні 1993 року єдинодушно проголосив принцип «відчинених дверей» для своїх сусідів та описав перспективи їхнього приєднання. Готовність Європейського співтовариства (з 1 листопада 1993 року – Європейського союзу) сприяти економічним та політичним перетворенням у країнах на пострадянському просторі була виражена практично відразу ж після початку в них системних трансформацій.

Процес підключення країн-кандидатів нової хвилі до центральної інтеграційної зони протікав поступово та поетапно. На початку 90-х років були підписано договори про торгівлю та співробітництво між ЄС та державами ЦСЄ (з ННГ Балтії – Латвією, Литвою та Естонією 11 травня 1992 року), їм призначалася спеціальна економічна програма PHARE. Пізніше вони отримали привілейований статус асоційованих членів Євросоюзу. Ці та інші кроки чітко позначили особливе ставлення західноєвропейських держав цієї групи країн з перехідною економікою. Мета даного курсу складалась, очевидно, з одного боку, в забезпеченні власного внутрішнього балансу взаємозв'язків ЄС із країнами-кандидатами, а з іншого – країни-учасниці та

керівництво в Брюсселі прагнули досягти певного компромісу з новачками, не пов'язуючи себе якими-небудь конкретними обов'язками щодо термінів і темпів чергового розширення.

У цьому доцільно розглянути результати переговорного процесу та умов для вступу країн-кандидатів зі Сходу, деякі проблеми власної інституційної реформи Євросоюзу та окремі міжнародні неполітичні фактори, що впливають на характер очікуваних змін.

Програму PHARE було ініційовано на саміті ЄС у Парижі у липні 1989 і спочатку призначалася тільки Польщі та Угорщини. У грудні 1989 року вона була поширена на НДР, Болгарію, Чехословаччину, у квітні 1990-го – на Румунію, в 1992 року на Албанію і Словенію [15].

Основна мотивація прагнення вступу до ЄС – спосіб реалізації екзистенційної мети «повернення до Європи». Серед детермінуючих факторів все ж таки переважають політичні. Привабливість Євросоюзу для країн-кандидатів ще більше зростає після успішного введення у готівку оборот євро – загальної валюти євросони. Країни ЦСЄ, підписавши на початку 90-х років угоди про їх асоціацію з інтеграційним угрупованням, протягом минулого десятиліття досягли розширення зовнішньоекономічних зв'язків, створили між сторонами зони вільної торгівлі промисловими товарами шляхом поступового взаємного скасування мит та інших бар'єрів, почали процес зближення свого національного законодавства з європейським правом. Хоча перспектива вступу до Європейського союзу ще не стала визначальним фактором економічного благополуччя для нових прийнятих країн, однак у найближчі роки картина має змінитися, оскільки така майбутнє посилюватиме політичну волю до здійснення структурних реформ, забезпечувати зміцнення законодавчої бази та гарантувати фінансову підтримку з боку ЄС.

Більше десяти років керівництво «п'ятнадцяти» вимовляло промови про необхідність відновити історичну справедливість, знищити роздільні лінії на континенті, які склалися після Другої світової війни, прийнявши до

Євросоюзу нові країни із колишнього соцтабору. Тепер же все частіше чути слова сумнівів і тривог щодо політичної та економічної «вартості» цього процесу. Серйозні побоювання пов'язані з припливом дешевої робочої сили зі сходу, зниженням субсидій сільському господарству «старих» членів через того, що доведеться підтримувати економічно відстаючих новачків. Намагаючись вирішити корінну проблему поєднання інтеграції «вшир і вглиб», поглиблення процесу інтеграції всередині самого Союзу, керівництво ЄС виявилось в жорстких рамках, що позначалося на тактиці ходу переговорів з країнами-кандидатами. Незважаючи на риторику підтримки та солідарності держав ЦСЄ, у штаб-квартирі ЄС довгий час виявляли повільність і половинчастість. З одного боку, це пояснюється необхідністю обліку національного опору процесам, що тривають в окремих випадках єднання Євросоюзу (на сесіях Європейської ради в Маастріхті, Амстердамі і Ніцці), а з іншого – вимушеним тактичним лавіруванням та складною процедурою узгодження загальної лінії.

Прийнята Європейською радою в Копенгагені в 1993 році процедура передбачала, що будь-яке розширення ставилося в залежність від дотримання трьох критеріїв: наявності стабільних демократичних інститутів, життєздатної ринкової економіки, здатності взяти на себе зобов'язання Євросоюзу або того, що називають «досвідом Співтовариства». На сесії Європейської ради в Ессені (1994 рік) було визначено стратегію так званого попереднього вступу, що фінансується через програму PHARE у вигляді допомоги на суму близько 1 млрд. євро щорічно для десяти країн тоді ще кандидатів. Вони (кожен окремо) представили в 1995 році Білу книгу, де розглядалася їхня «підготовка до інтеграції в єдиний ринок Євросоюзу». В липні 1997 року Європейська комісія опублікувала свою думку щодо ситуації, що склалася [18].

При детальному ознайомленні з необхідними умовами для претендентів, картина ще більше ускладнюється. Так, необхідно, щоб вони могли забезпечити: стабільність інститутів, які гарантують демократію,

правовий порядок, дотримання прав людини та захист національних меншин, наявність функцій національної ринкової економіки. Крім того, вони повинні бути здатні справлятися з конкуренцією та дією ринкових сил та мати можливість прийняти на себе зобов'язання, в том числі політичні, економічні і валютні, як повноправні члени Євросоюзу. Бувай далеко не усі країни «новобранці» і кандидати (у тому числі Туреччина) повною мірою можуть гарантувати виконання всіх зазначених критеріїв.

Наступною важливою умовою стало встановлення добросусідських відносин із безпосередніми сусідами. Розуміння цієї мети передбачає ривала ще ініціатива Франції, яка у 1994 році висунула ідею «Пакту стабільності у Європі». Позитивний вплив процесу європейської інтеграції негайно позначилося на поліпшенні двосторонніх відносин між такою назвою. ними старими і новими країнами-учасницями ЄС. Було знято низку спірних і хворобливих проблем. Наприклад, між Угорщиною та Румунією щодо прав угорської національної меншини в Трансільванії, між Угорщиною й та Словаччиною з приводу спільного будівництва ГЕС та шлюзів Габчиково-Надьмарош на Дунаї, між Польщею та Чехією за деякими економічними та прикордонним питанням. У всі домовленості по лінії ЄС – Балтія вмикаючи так званий принцип обумовленості, Котрий мав на увазі ув'язування реалізації досягнутих угод з виконанням балтійських держав- ми принципів основних документів ОБСЄ і «Копенгагенських критеріїв». Дані європейські угоди 1995 року утримували балтійську застереження (клаузу) – про тимчасове або повне призупинення цих угод у разі серйозні порушення їх положень. Керівництво ЄС прагнуло таким чином не тільки зафіксувати свою керівну роль у процесі перетворень на пострадянському просторі, але і забезпечити собі можливість управління процесом розширення в майбутньому.

Договори про вільну торгівлю з країнами-кандидатами, підписані в липні 1994 м. і вступили в силу з 1 Січня 1995 р., в цілому вдалося успішно реалізувати. Країни Балтії у відносинах з Європейським союзом,

ненезважаючи на відмінності вихідних позицій, за два роки пройшли шлях, на який державам Вишеградської групи – Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини. знадобилося близько п'яти-шості років. Разом з тим все ще зберігається диференціація країн за соціальними та економічними показниками: за ВВП на душу населення, структурі господарства, зрілості ринкових відносин, рівню заробітної плати, інфляції, безробіття, темпів економічного зростання. Виходячи з цього, Єворада розробила для кожної країни спеціальну стратегію приєднання, розділивши їх на два ешелону.

Повернімося до періоду до п'ятого розширення ЄС. У Євросоюзу у відносинні країн-кандидатів спостерігалася певна двоїстість – з одного боку, прагнення швидко та ефективно «підтягнути» їх до рівня відносин самого Союзу, навіть шляхом певних поступок, але з іншого – таке поблажливе ставлення мало досить чіткі межі. Крім тактичної лінії цей підхід пояснювався труднощами, з якими стикався. ся ЄС на початку 90-х років. Як на той час відзначали спостерігачі, головною задачею чий Євросоюзу було збереження стійкості та поглиблення власних внутрішніх інтеграційних процесів, незважаючи на вплив руйнівних подій на Сході Європи [23].

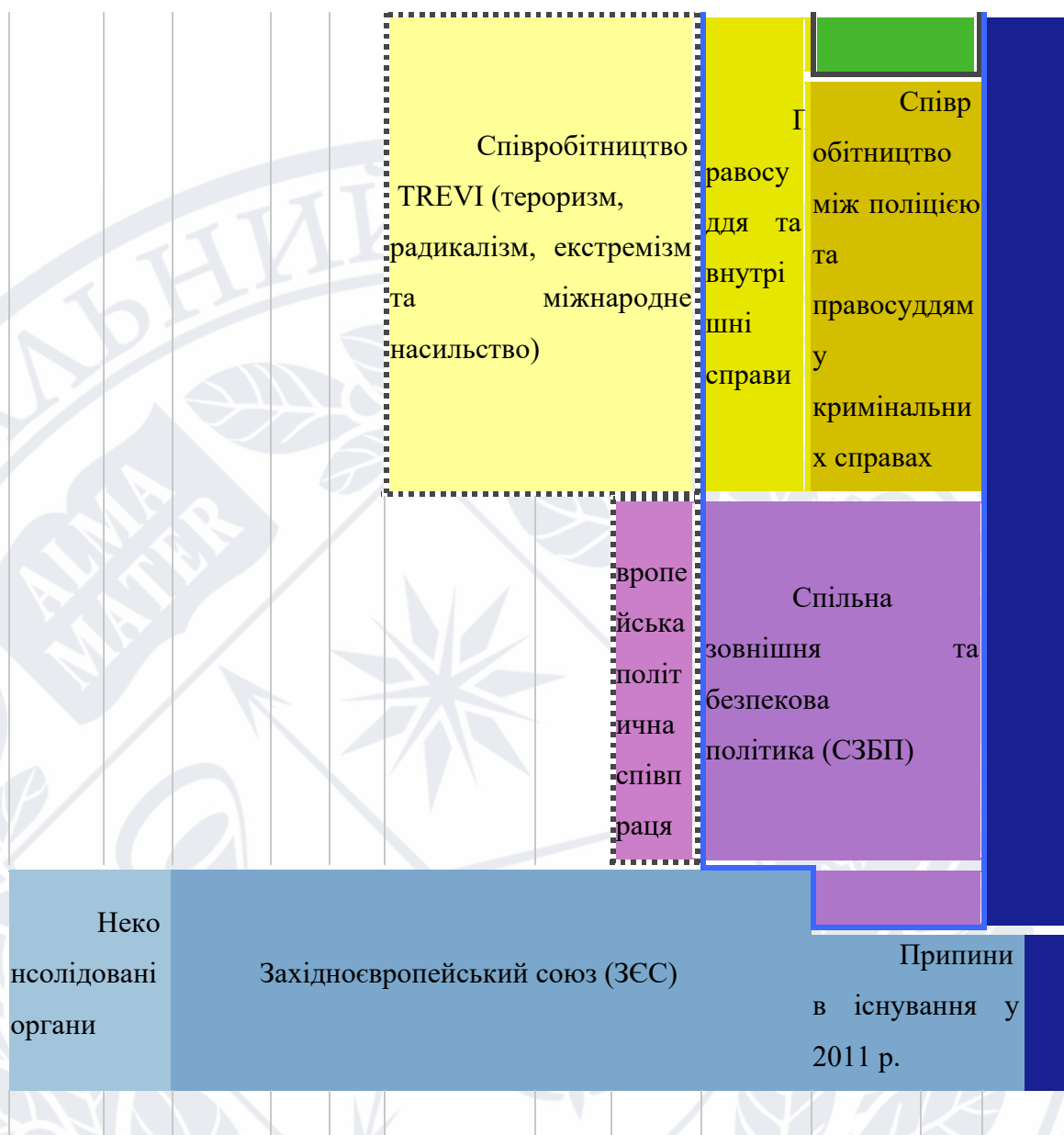
Після низки компромісів, досягнутих на самітах Єворади в Копенгагені, Брюсселі, на острові Корфу та в Ессені, керівництво ЄС в цілому виступило за одночасний початок переговорів з усіма кандидатами. Ця позиція отримала назву моделі «єдиного старту» переговорів (starting line model). Проте Комісія Європейських Співтовариств (КЕС) за підтримки Франції і Німеччини, займала подвійну позицію (що відображає розбіжності всередині країни), а також Австрії вдалося наполягти на розбивці претендентів на групи (group model) залежно від їхньої готовності до прийняття зобов'язань Євросоюзу. Рішення КЕС, яке було оголошено у документі Єврокомісії 17 липня 1997 року про так звані думки розпочати переговори лише з однієї країною Балтії – Естонією, відображало цей підхід і підводило проміжні підсумки відповідності претендентів на вступ в ЄС держав за критеріями, встановленим на Копенгагенському саміті. Навіть

Фінляндія, будучи самим завзятим прихильником Балтії, пояснювала це тим, що лише одна Естонія має реальні шанси на вступ.

Таблиця 2.1

Хронологія формування та розширення ЄС [27]

Підписаний	1948	1951	1954	1957	1958	1965	1975	1985	1986	1992	1997	2001	2007
Дієвий	Брюссельський договір	Паризький договір	Поправки до Брюссельського договору	Римські договори	Договори про зливання	Висновки Ради Європи	Шенгенська угода	Єдиний європейський акт	Маастрихтський договір	Амстердамський договір	Ніццький договір	Лісабонська угода	
											Підвалини Європейського Союзу:		
						Європейські спільноти							
						Європейська спільнота з атомної енергії (Євратом)							
						Європейська спільнота з вугілля та сталі (ЄСВС)			Термін дії договору минув у 2002 р.				
						Європейська економічна спільнота (ЄЕС)							
									Євгенська угода		Європейська спільнота (ЄС)		

Наступним кроком по виробленню формули відносин зі країнами-кандидатами стала компромісна модель (stadium model або process model), висунута міністром іноземних справ ФРН Д. Кінкель. Згідно з цією пропозицією, країни, які не увійшли до першої групи претендентів, виконавши необхідні умови, зможуть підключитися до переговорів та перейдуть у першугрупу. Заснована на ідеї Кінкеля ухвала була прийнята на саміті ЄС у Люксембурзі 12-13 грудня 1997 року. Тут було оголошено про те, що процес розширення охопить усі країни-кандидати, але вступати до Союзу вони будуть на індивідуальній основі, у міру досягнення необхідного ступеня готовності. Європейська рада на цій же сесії прийняла рішення про початок

переговорів КЕС з питання про вступ з п'ятьма (крім Кіпру) «найбільш перспективними кандидатами – Польщею, Чехією, Угорщиною, Естонією та Словенією. Таким чином, цей вибір фаворитів, а не всіх кандидатів став власним компромісом всередині ЕС. Десять країн-кандидатів, серед яких п'ять з першої хвилі, починаючи з 1998 року могли скористатися «стратегією підготовки до вступу або форсованого попереднього вступу». Для них підготовки Євросоюзом було виділено 1,5 млрд. євро на рік до 2000 р., а потім сума подвоювалася до 3 млрд євро щорічно на період до 2006 року. Встановленя «стелі» отриманих від ЄС трансфертів в розмірі 2% національного ВВП, з одного боку, дозволяло підтверджувати повагу принципів національного суверенітету країн-кандидатів, а з іншого – дотримуватися рівноваги між державами-членами. Офіційні переговори з просунутою «п'ятіркою» почалися 31 березня 1998 року [12].

Якщо ЄС показник ВВП на душу населення становить середньому 22 тис. дол. США, то в Болгарії – всього 1540, Польщі – 2400, Чехії – 3200, Угорщини – 3840, Словенії – 7040 дол. 1999 року. Можна порівняти аналогічні та ще ряд основних макроекономічних показників за 2001 рік та подивитися наскільки змінилася ситуація.

2.2 Розширення Євросоюзу: механізм та перспективи

Тривалий період ідеологічного, економічного та військово-політичного протистояння двох суспільних систем на європейському континенті визначив і різний підхід, теоретичне розуміння та саму практику забезпечення організаційно-структурних та економічних систем господарювання, у тому числі й за умов інтеграційних процесів.

Колись економічно розвинені країни колишнього соціалістичного табору (НДР, Чехословаччина, Угорщина), що входили в першу десятку за рівнем життя населення, постали перед складними соціально-економічними і політичними проблемами.

Таблиця 2.2

Становлення та розвитку ЄС [26]

Рік	Країна	Загаломна кількість членів
1957	 Бельгія Італія Люксембург Нідерланди Франція ФРН	6
1973	 Велика Британія Данія Ірландія	9
1981	 Греція	10
1985	 Гренландія (автономна територія Данії) вийшла з союзу	10
1986	 Іспанія Португалія	12
1990	Возз'єднання Німеччини	12
1995	 Австрія Фінляндія Швеція	15
2004	 Естонія Кіпр Латвія Литва Мальта Польща Словаччина Словенія Угорщина Чехія	25
2007	 Болгарія Румунія	27
2013	 Хорватія	28
2020	 Велика Британія вийшла з союзу	27

Водночас політика керівництва західноєвропейського Союзу щодо ухвалення країн Східної Європи до Співтовариства викликає багато питань. Йдеться, зокрема, про перенесення всіх соціально-економічних проблем і наслідків для нововведених країн зі Східної Європи на плечі зацікавленої сторони. З розпадом СРСР і у зв'язку з політичною нестабільністю в ряді країн Східної Європи наміри керівництва ЄС форсувати вступ їх до Спільноти змінилися курсом на підтримку реформ (насамперед у Чехії, Угорщині, Польщі, Словаччині) через механізми надання гуманітарної та технічної допомоги, різноманітних кредитів, Одночасно було прийнято програму технічної допомоги «ФАРЄ». За ініціативою ЄС у 1991 р. було створено Європейський банк реконструкції та розвитку зі статутним капіталом у 10 млрд. еку, головним завданням якого стало фінансове сприяння реформам. На країни Східної Європи поширювалися пільгові мита за значним списком товарів. При цьому керівництво Євросоюзу проводить економічну політику з країнами Східної Європи з розрахунком у перспективі ухвалити їх у ЄС і на цій основі створити «велику Європу». Основними умовами для вступу стали: відмова від державної монополії зовнішньої торгівлі, дозвіл здійснювати зовнішньоекономічні операції всім зацікавленим юридичним та фізичним особам, запровадження внутрішньої конвертованості національної валюти, перехід до ринкових методів регулювання зовнішньоекономічних зв'язків через ліцензії, митні тарифи, заходи, сприяли «відкриття» їх економік (внутрішнього ринку) для доступу іноземного приватного капіталу та заохочення експорту [26].

Орієнтація на розвиток експорту та імпорту забезпечили зростання обороту зовнішньої торгівлі. Експорт у 1995 р. на 56% перевищував нижчий рівень 1991 р. Особливо помітних результатів досягли Польща, Чехія та Словаччина. У той самий час імпорт за темпами зростання цей період випередив експорт, і позначилася тенденція різкого (23%) перевищення імпорту над експортом. З усіх джерел західноєвропейських інвестицій у ці

країни найвища притока була в економіку Польщі, Чехії та Угорщини (11,3, 26,1 і 16,9 млрд. дол. у 1995 р.) і значно нижчою до Румунії (3,4), Словаччину (4) та Болгарію (3,4 млрд. дол.) [27].

Основною формою економічного, у тому числі й фінансового співробітництва країн Східної Європи та Євросоюзу стали асоціативні відносини, що передбачають створення між сторонами протягом 10 років зони вільної торгівлі промисловими товарами шляхом поступового взаємного скасування мит та інших бар'єрів. Протягом 1991-1992 років кожною країною Східної Європи було підписано про це угоду з ЄС. Воно передбачає політику найбільшого сприяння для східноєвропейських країн із менш конкурентоспроможною промисловістю. Зокрема, ЄС прийняло зобов'язання в односторонньому порядку скасувати свої митні бар'єри для товарів з цих мук протягом перших 5 років (з 10 відведених за угодами). У другому п'ятиріччі східноєвропейські країни самі будуть зобов'язані ухвалити аналогічні рішення. З січня 1995 р. з боку ЄС митні та інші бар'єри було усунуто. Проте політика протекціонізму продукції тих галузей, у пріоритетності яких зацікавлені країни Західної Європи, залишиться у силі, що впливає економічний і соціальний добробут східноєвропейських країн.

Економічні відносини, що складаються між країнами Східної Європи (і, насамперед Центральної Європи) і Євросоюзу, прогнозовані перспективи та наслідки їх включення в інтеграційне Співтовариство поставили керівництво ЄС перед необхідністю виділення в майбутньому значних фінансових коштів на реформування економіки та соціальну підтримку цих країн. Так, поширення єдиної сільськогосподарської політики ЄС на східноєвропейські держави, з їх великим, але недостатньо розвиненим аграрним сектором, може вимагати збільшення вкладення коштів у його галузі, за деякими розрахунками, близько 60 млрд. екію. Тим часом обсяг асигнувань за статтею «Розвиток аграрного сектору Євросоюзу» у 1994 р. становив 35 млрд. екію, або 49% усіх асигнувань.

Ще більшого збільшення (з 25 до 60 млрд. екю) вимагала б підтримка відсталих регіонів та країн з нижчим рівнем середньодушових доходів (дохід на душу населення в країнах Східної Європи сьогодні становить у середньому близько третини середнього ЄС). Такий бюджетний тягар є перешкодою для членства країн Центральної та Східної Європи до ЄС. Проблема загострилася, коли перед країнами Євросоюзу позначилася перспектива різкого скорочення бюджетних видатків, аби зменшити дефіцит державних бюджетів та показники внутрішнього боргу щодо ВВП до рівнів, передбачених Маастрихтським договором. Реально це стало виявлятися у протиріччі бажання з можливостями ЄС включити країни Східної Європи до своєї орбіти. Звідти, очевидно, критерії «європейських» країн, які бажають вступити до Євросоюзу, поява у 1995 р. «Білої книги», присвяченої умовам підготовки країн Центральної та Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок Співтовариства. У книзі дана система законодавства, за допомогою якої у країнах-претендентах мають бути створені внутрішні ринки, аналогічні до західноєвропейських країн.

Представники східноєвропейських країн запрошуються на засідання робочих органів ЄС для інформації чи спільного обговорення питань загальноєвропейської значущості (транспорт, екологія, міграція населення та ін.). Іншим привабливим для країн Східної Європи рішенням ЄС стала запланована фінансова підтримка Євросоюзу на 1995-1999 роки. в обсязі 9 млрд. дол. Приблизно за такою ж схемою економічного співробітництва керівництво ЄС створює сприятливі умови для прибалтійських держав.

2001 року під час підписання Ніццького договору держави-члени колективно оформили декларацію про майбутнє спілки. У цій декларації для підготовки цих реформ було започатковано тимчасовий представницький орган Європейський конвент, його склад загалом 105 осіб (представники законодавчої та виконавчої влади всіх нинішніх та потенційних членів ЄС, а також представники всіх інститутів ЄС). Основна мета – підготовка тексту

Європейської Конституції. У 2002 році Конвент оприлюднив договір, який започаткував конституцію для Європи.

Конституція ЄС підписана в Римі 29 жовтня 2004 року. В силу не набула чинності. Для набуття Конституцією чинності її мали ратифікувати всі країни ЄС. Якщо хоча б одна країна-член не ратифікує Конституцію, вона не набуде чинності; але це не призведе до розпаду ЄС, оскільки у такому разі всі попередні договори, підписані його членами, залишаться чинними. Різні країни прийняли різні варіанти ратифікації – голосуванням у парламенті чи всенародному референдумі.

Наразі можливість набрання чинності не розглядається через підписання Лісабонського договору 13 грудня 2007 року.

Лісабонський договір або Договір про реформу ЄС покликаний покращити функціонування Європейського Союзу у складі 27 країн-членів та зміцнити його роль та позицію на світовій арені. Його текст був остаточно узгоджений на Міжурядовій конференції в Лісабоні 19 жовтня 2007 р. і набув чинності з 1 грудня 2009 р. Договір не був установчим документом у власному розумінні слова, оскільки мав на меті модернізацію вже існуючих нормативних документів.

Одним із ключових досягнень Європейського Союзу є створення реально діючої самостійної наднаціональної системи права. Основну роль у «конституціоналізації системи договорів», тобто у перетворенні її із системи правовідносин між державами-членами на вертикально інтегрований режим, що накладає обов'язки та надає права всім особам на території Союзу, відіграв Суд ЄС [24].

Створено інститут громадянства Євросоюзу, який має забезпечити сприятливі умови для формування загальноєвропейської політичної ідентичності. На додаток до прав громадянина окремо взятої держави громадянин Євросоюзу отримав також право жити, працювати, купувати нерухомість та займатися професійною діяльністю у будь-якій із країн Союзу.

На думку низки дослідників, формально зберігши принцип інституційного балансу між наднаціональними та міжурядовими елементами, Лісабонський договір зрушив центр впливу у бік міжурядових інститутів: Європейської ради та Ради міністрів, де визначальну роль відіграють держави-члени.

Внаслідок труднощів, що виникали в процесі прийняття тих чи інших базових документів, було розроблено концепцію розвитку Європи «багатьох швидкостей» (multi-speed), відповідно до якої допускалася можливість співробітництва в Євросоюзі окремих груп зацікавлених держав-членів з того чи іншого кола питань .

Ця ідея з'явилася лише в останні роки, коли стало зрозуміло, що держави-члени Європейського союзу часто незалежно від об'єктивних причин (економічний потенціал, рівень життя, історичні традиції тощо) мають далеко не однакові уявлення про цілі, терміни та напрямки інтеграції . Сама філософія інтеграції, властива початковому етапу розвитку співтовариств, змінилася до невпізнання. Слід нагадати, що у 50-ті і 60-ті роки панувала віра у необхідність синхронного просування всіх держав-членів шляхом інтеграції. Неодноразово йшлося про те, що країни, що входять до спільноти, повинні йти вперед з однаковою швидкістю, брати участь в інтеграційних програмах на рівних підставах. Якщо винятки й були, то вони старанно долалися за допомогою перехідних механізмів та проміжних термінів, додаткових програм,

Першими прикладами реалізації цієї ідеї стали неодноразове приєднання країн Євросоюзу до «зони євро» та відмова деяких країн від участі у Шенгенських угодах. Слід звернути увагу на той факт, що до спеціального розділу Амстердамського договору включено «Положення про просунуту співпрацю», в якому допускається можливість нових форм співробітництва, які не передбачають зведення до спільного знаменника всього різноманіття інтересів та думок країн-членів Євросоюзу.

Одним із ключових доповнень у Лісабонському договорі став пункт, у якому прописано процедуру виходу з Євросоюзу (ч.1 ст.50 Договору про Європейський Союз у редакції Лісабонського договору).

Світова криза 2009 року завдала нищівного удару по європейській економіці. На подолання кризи витратили 4,5 трлн євро, або 37% від сукупного ВВП країн ЄС. Навесні 2010 р. на межі дефолту опинилася Греція, невдовзі криза перекинулася на інші слабкі країни єврозони.

Сьогодні допомогу із фондів порятунку ЄС отримують чотири держави: Греція, Ірландія, Португалія та Кіпр. Завдяки титанічним зусиллям органів ЄС та Європейського центрального банку (ЄЦБ) вдалося уникнути найгіршого – розпаду єврозони. Однак говорити про закінчення кризи поки що зарано.

Боргова криза ЄС виявив давно існуючу залежність його економіки від міжнародних кредитів. Без підживлення останніми вона через нетривалий час у середньому півроку відчуває спочатку уповільнення темпів свого зростання, а потім і рецесію. Водночас подолання кризи потребує значно більших термінів: у цьому випадку 1,5 років [25, с. 45].

Однією з найсерйозніших проблем, які стоять перед Євросоюзом з погляду формування єдиної європейської ідентичності, без якої дуже важко говорити про федеративну супердержаву і навіть про конфедерацію, є вирівнювання рівня життя всіх народів держав, що входять до Союзу. Однак, особливо у світлі подій, якими була поєднана боргова криза, яка поставила на межу розпаду єврозони, важко уявити, що це легко і швидко досяжна мета. Виразно виявилася диспропорція розвитку держав-членів Євросоюзу. Як видається, ще надто серйозні бар'єри між «старими» членами ЄС та «новачками», між старою та новою Європою, рівень життя в яких суттєво різняться. З урахуванням цих та безлічі інших пов'язаних з ними факторів вельми проблематично говорити про трансформацію принаймні в доступній для огляду перспективі Європи народів до Європи громадян Євросоюзу.

Криза на власні очі продемонструвала, що Євросоюз стоїть перед цілим рядом нових викликів. Вразливі місця проектів політичної інтеграції на власні очі виявилися в період так званої «арабської весни» 2011 року, коли до Європи ринула хвиля біженців, вірніше нелегальних іммігрантів із країн Північної Африки. Ця проблема набула такої гостроти, що міністри середземноморських країн Європи – Кіпру, Греції, Мальти, Франції, Іспанії та Італії, – на які припав основний потік іммігрантів, вважали за доцільне зібратися 19 квітня 2011 року в Нікосії і виробити спільну позицію з цієї проблеми перед самим ЄС, що пройшов у Брюсселі 12 травня. Рішення Італії про видачу біженцям з Африки, що скупчилися на острові Лампедуза, дозволи на перебування в Шенгенській зоні викликали протести інших країн. А Франція закрила свої кордони з Італією.

Ці та пов'язані з ними події змусили керівництво Єврокомісії визнати можливість тимчасового відновлення прикордонного контролю у зоні дії Шенгенської угоди. Про серйозність ситуації в цьому питанні свідчив той факт, що така ідея містилася у листі голови Єврокомісії Жозе Мануела Баррозу, спрямованому на ім'я президента Франції Ніколя Саркозі та прем'єр-міністра Італії Сільвіо Берлусконі. Ці пропозиції стали предметом обговорення позачергового засідання міністрів внутрішніх справ та юстиції країн ЄС, яке відбулося 5 травня 2011 року у Брюсселі. Пропозиція Єврокомісії містила можливість повернення паспортного контролю, посилення візових норм для громадян країн, які не входять до ЄС, перегляд низки положень, що визначають порядок розгляду справ, пов'язаних із проханнями про надання притулку.

Викликом подальшого поглиблення європейської політичної інтеграції і, відповідно, європейської ідентичності є глобалізація, зворотною стороною якої є зростання націоналізму, етнізму, відродження різних форм радикалізму, фундаменталізму та ін.

Визначимо основні чинники, які значною мірою зумовлюють не лише сьогодення, а й майбутнє Європейського Союзу.

По-перше, це слабкість фундаментальних загальноєвропейських цінностей порівняно з національними цінностями держав-членів, на основі яких має будуватися стабільне сьогодення та впевнене майбутнє даної наддержавної освіти [29, с. 87].

По-друге, це слабкість реальної соціальної опори Європейського Союзу та його інститутів, порівняно з національними феноменами. Даний фактор, який аж ніяк не сприяє зміцненню та розвитку Євросоюзу, існує не сам по собі, а в тісному взаємозв'язку та взаємодії з іншими аналогічними йому за своїм характером та спрямованістю факторами.

По-третє, це невідповідність, а в багатьох випадках суперечність інтересів Євросоюзу загалом як носія наднаціональних інтересів інтересам держав-членів-носіїв національних інтересів. Маючи об'єктивний характер, розбіжності та протиріччя наднаціональних та національних інтересів виявляються фактично у всіх сферах життєдіяльності Євросоюзу та держав-членів, що входять до нього.

Різниця лише в тому, що в одних сферах вони проявляються періодично, а в інших – систематично, в одних сферах вони мають тимчасовий характер, а в інших – постійний, нарешті, в одних сферах вони мають локальний, тактичний, а в інших – глобальний чи регіональний, стратегічний характер.

Подібного роду розбіжності та протиріччя наднаціональних та національних інтересів виникали та виникають, наприклад, у сфері фінансових відносин.

Осмислення названих проблем та зміна на цій основі стилю та напрямів діяльності ЄС багато в чому залежатиме від майбутньої зміни керівництва у 2014 році.

На тлі зазначених вище процесів і тенденцій розгорнулися дискусії та суперечки щодо перспектив Євросоюзу в цілому та Єврозони особливо.

Аналізуючи дані фактори, що негативно впливають на сьогодення та майбутнє Євросоюзу, можна зробити висновок про те, що «світле майбутнє»

Євросоюзу та його правової системи бачиться лише в його економіко-фінансовій, торговій, матеріально-технічній, технологічній та інших подібних сферах. У набагато меншою мірою це стосується політичної, військової, соціальної («єдина Європа – єдиний народ»), культурної та інших сфер, що історично ідентифікують країну і народ.

Досить важко передбачити «майбутнє європейської інтеграції» та шляхи подальшого розвитку Європейського Союзу з двох причин, заявляють автори, які не визначилися у своїх поглядах на перспективи розвитку даної наддержавної освіти.

Перша причина, пояснюють вони, зумовлена труднощами одночасного аналізу еволюції та політики Євросоюзу, з одного боку, і не завжди передбачуваного характеру впливу рішень, які приймаються на національному рівні, на події, що відбуваються на наднаціональному, регіональному рівні, – з іншого.

Друга причина полягає у відсутності вказівки на кінцеву мету проекту формування та розвитку Європейського Союзу, «яку ніколи чітко не було сформульовано».

Деякі спостерігачі та аналітики заговорили мало не про їхній кінець ЄС. Проте, здається, Євросоюз, Єврозону та Шенгенську зону не можна вважати випадковим явищем в історії Європи. На їх створення витрачено багато сил, часу та ресурсів. У їх збереженні та розширенні зацікавлені впливові сили. Тому керівництво Євросоюзу вживе всіх необхідних заходів для того, щоб не допустити ерозії та підриву основоположних принципів європейської інтеграції, тим більше розвалу Євросоюзу і навіть Єврозони.

Отже, слід визначити такі тенденції розвитку ЄС. Масштабне розширення ЄС робить його більш пухким, важкокерованим. Утворюються суперні угруповання. Зовнішні сили (США) намагаються грати на розбіжностях, не допустити перетворення ЄС на єдиного та потужного гравця на міжнародно-політичній арені. У зовнішній політиці провідних країн-членів ЄС посилюється загальноєвропейський елемент, але чекати від

таких держав, як Великобританія, Франція, ФРН чи Італія відмови від суверенних прав у низці питань поки що зарано. Не виключається, що цього не станеться і в найближчому майбутньому. При цьому вектор на централізацію та поглиблення єдності ЄС залишається домінуючим [16].

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Аналіз економічного та політичного розвитку країн-членів ЄС

Країни, що входять до ЄС: Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Чехія, Швеція, Естонія.

Відповідно до Ломейської конвенції, ЄС має угоди про асоціацію з 69 країнами Африки, Карибського моря та Тихоокеанського басейну, до яких належить і більшість найбідніших країн світу. Ще приблизно із 60 країнами ЄС уклав двосторонні договори різного типу. ЄС підтримує дипломатичні відносини з більш ніж 130 країнами світу. ЄС має статус спостерігача в ООН, бере участь у щорічних зустрічах на найвищому рівні семи провідних держав Заходу – в особі чотирьох своїх найбільших членів – Франції, Німеччини, Великобританії та Італії, а також президента Комісії ЄС.

У ЄС входять 27 держав-членів із загальною чисельністю населення 499 мільйонів осіб (включаючи 23 мільйони населення колишньої Східної Німеччини). Це найбільший у світі торговельний блок. 1 січня 1993р. офіційно почав функціонувати Єдиний європейський ринок, який ліквідував практично всі бар'єри для вільного руху в рамках Спільноти людей, товарів, послуг та капіталу. З набранням чинності 1 листопада 1993р. Маастрихтського договору про Європейський Союз Спільнота зробила крок до створення економічного та валютного союзу (ЕВС), а також до запровадження єдиної валюти, з одного боку, та досягнення політичного союзу – з іншого. За Маастрихтським договором громадяни держав - членів отримують право на Європейське громадянство.

Виконання цілей, що містяться в Договорах (досягнення чотирьох свобод, тобто свободи руху людей, товарів, капіталу та послуг) створення та

проведення загальної політики у дедалі більшій кількості областей, веде до поступової передачі частини суверенітету держав-членів європейським інститутам. Союз домагається виконання поставлених перед ним цілей головним чином шляхом проведення спільної політики (сільське господарство, рибальство, транспорт, довкілля, зовнішня торгівля, розвиток, конкурентна та регіональна політика, енергетика, митний союз), а також спільних проєктів та програм (наукові дослідження та розробки, телекомунікації, координація економічної політики держав-членів з метою економічного та соціального згуртування, соціальна політика, економічний та валютний союз): створення спільного ринку, економічного та валютного союзу; сприяння зміцненню економічних та соціальних взаємозв'язків та солідарності держав-членів; запровадження європейського громадянства; забезпечення свободи, безпеки та законності; сприяння економічному та соціальному прогресу; зміцнення ролі Європи у світі; отримання доступу до зарубіжні ринки збуту; отримання доступу до більш дешевих виробничих ресурсів; покращення умов торгівлі; скорочення витрат на масштабі виробництва; бажання досягти сталого економічного зростання безпеки та законності; сприяння економічному та соціальному прогресу; зміцнення ролі Європи у світі; отримання доступу до зарубіжні ринки збуту; отримання доступу до більш дешевих виробничих ресурсів; покращення умов торгівлі; скорочення витрат на масштабі виробництва; бажання досягти сталого економічного зростання безпеки та законності; сприяння економічному та соціальному прогресу; зміцнення ролі Європи у світі; отримання доступу до зарубіжні ринки збуту; отримання доступу до більш дешевих виробничих ресурсів; покращення умов торгівлі; скорочення витрат на масштабі виробництва; бажання досягти сталого економічного зростання.

Цілі Європейського Союзу здійснюються на принципах субсидіарності та пропорційності. Європейський Союз діє у сфері виключної компетенції.

Рівень «відкритості» економіки ЄС, що вимірюється експортною та імпоротною квотами, значно вищий, ніж в інших центрах світового господарства. Однак країни ЄС загалом залежать від зовнішнього світу, за рахунок якого їм доводиться задовольняти 45% своїх енергетичних потреб та найнеобхідніших сировинних ресурсів. Експортна квота у середньому становить близько 25%. Для окремих, передусім малих, західноєвропейських країн залежність від зовнішнього ринку значно суттєвіша.

Більшість торгівлі країн ЄС припадає на взаємну торгівлю (у всіх країн ЄС цей показник перевищує 50%, а у малих країн - 70%), близько 10% – на торгівлю з іншими європейськими країнами - членами ОЕСР, близько 7% – на торгівлю зі США, близько 4% - на торгівлю з Японією, близько 12% – на торгівлю з країнами, що розвиваються

Крім того, інші країни є для ЄС важливими ринками збуту продукції, оскільки ЄС є найбільшим експортером сільськогосподарської продукції. Зазвичай сильні позиції займає європейська хімічна промисловість. Вона постачає на світові ринки близько 2/3 всього експорту промислових товарів порівняно з 15% США та 5% Японії. ЄС є найбільшим експортером продукції машинобудування, навіть без урахування внутрішньорегіонального обороту західноєвропейські країни припадає майже 30% її світового експорту (Японія - 18%, США - 13%). Дуже міцні позиції займає ЄС у галузі телекомунікаційного та аерокосмічного обладнання, оптоелектроніки. На західноєвропейську авіаційну промисловість, яка експортує майже 1/3 свого випуску, припадає близько 1/4 світового ринку цивільного авіабудування. З іншого боку, ЄС – найважливіший член світової спільноти, є одним із трьох основних та найрозвиненіших центрів сучасного світу, поряд зі Сполученими Штатами Америки та Японією. ЄС – найбільша світова торговельна держава; на нього припадає майже чверть світової торгівлі. Це також найбільший нетто-імпортер сільськогосподарських продуктів та сировини. На ЄС припадає і основна частина допомоги країнам, що розвиваються [16].

Європейський Союз є одним із найбільших економічних гравців у світі. На нього припадає найбільша частка світового товарообігу – близько 20% світового експорту та імпорту. Крім того, країни-члени Євросоюзу забезпечують сьогодні близько 20% світового ввезення та вивезення прямих інвестицій. Разом з тим, позиції ЄС у світовій економіці скорочуються і, ймовірно, і далі скорочуватимуться – за найоптимістичнішими оцінками до 17-20% світового ВВП до 2020 р.

Нижче наведена таблиця, показує, відповідно, ВВП (ПКС) і ВВП (ПКС) на душу населення в Європейському союзі, і окремо для кожної з 27 держав-членів. Ці дані можуть бути використані для приблизного порівняння рівня життя між державами-членами. Євростат, що розташований в Люксембурзі, є офіційним статистичним бюро ЄС, воно випускає щорічні дані по ВВП у державах-членах, а також у ЄС в цілому, з метою підтримки основ європейської бюджетної та економічної політики.

Таблиця 2.3

Стан економічного розвитку країн-членів ЄС [27]

Держави ЄС	ВВП 2020 мільйо ни євро	Населен ня в мільйон ах	ВВП (ПКС) на душу населен ня 2020 євро	ВВП (Номінальн ий) на душу населення 2020 євро	ВВП (ПКС) на душу населен ня 2020 ЄС27 = 100	Єврозо на так/ні
 Європейський Союз	12,899,149	504.9	25,500	25,600	100 %	
 Німеччина	2,643,900	80.2	31,300	32,600	122 %	Так
 Велика Британія	2,054,000	63.2	28,500	30,500	110 %	Ні
 Франція	2,029,877	63.7	27,500	31,100	108 %	Так

Держави ЄС	ВВП 2020 мільйони євро	Населення в мільйонах	ВВП (ПКС) на душу населення 2020 євро	ВВП (Номінальний) на душу населення 2020 євро	ВВП (ПКС) на душу населення 2020 ЄС27 = 100	Єврозона так/ні
 Італія	1,565,916	59.7	25,200	25,700	99 %	Так
 Іспанія	1,049,525	47.0	24,400	22,300	97 %	Так
 Нідерланди	600,638	16.8	32,800	35,800	129 %	Так
 Швеція	408,467	9.6	32,700	42,800	129 %	Ні
 Польща	381,213	38.5	16,800	9,900	66 %	Ні
 Бельгія	376,840	11.1	30,400	34,000	119 %	Так
 Австрія	309,900	8.5	33,300	36,400	131 %	Так
 Данія	244,535	5.6	32,000	43,800	125 %	Ні
 Греція	193,749 (п)	10.8	19,200	17,200	75 %	Так
 Фінляндія	194,469	5.4	29,100	35,600	115 %	Так
 Португалія	165,409 (п)	10.6	19,200	15,600	75 %	Так
 Ірландія	163,595	4.6	33,200	35,700	130 %	Так
 Чехія	152,828	10.5	20,300	14,500	79 %	Ні
 Румунія	131,747	20.1	12,600	6,200	49 %	Ні
 Угорщина	97,756	9.9	16,700	9,800	66 %	Ні
 Словаччина	71,463	5.4	19,100	13,200	75 %	Так
 Люксембург	44,425	0.5	67,100	83,600	272 %	Так
 Хорватія	43,903 (п)	4.3	15,600	10,300	61 %	Ні
 Болгарія	39,667	7.3	12,100	5,400	47 %	Ні

Держави ЄС	ВВП 2020 мільйони євро	Населення в мільйонах	ВВП (ПКС) на душу населення 2020 євро	ВВП (Номінальний) на душу населення 2020 євро	ВВП (ПКС) на душу населення 2020 ЄС27 = 100	Єврозо на так/ні
 Словенія	35,466	2.0	20,900	17,200	82 %	Так
 Литва	32,781	3.0	17,900	11,000	70 %	Ні
 Латвія	22,258	2.0	14,700 (2011)	10,900	62 %	Ні
 Кіпр	17,886	0.9	23,500 (п)	20,700 (п)	91 %	Так
 Естонія	16,998	1.3	18,000	13,000	69 %	Так
 Малта	6,755	0.4	22,100	16,300	86 %	Так

Зовнішньоекономічна політика та створені для її найтіснішої координації інститути та процедури (особливо антидемпінгове регулювання) залишаються основним інструментом просування економічних інтересів ЄС. У цьому важливу роль набуває «принцип політичної обумовленості», розроблений на початку 1990-х гг. і передбачає вимогу до партнерів Євросоюзу поважати демократію, права людини та верховенство закону як умову розвитку торговельно-економічних зв'язків з ЄС. При цьому оцінку ступеня дотримання цієї вимоги Брюссель залишає за собою, для чого їм було розроблено відповідні кількісні та якісні параметри.

Висунення цього принципу було багато в чому зумовлене прагненням Євросоюзу подолати «розрив між очікуваннями та здібностями» - між позиціонуванням себе як важливого гравця на світовій арені та порівняно невеликим реальним впливом на глобальні та регіональні процеси. Однак насправді він, з одного боку, аж ніяк не стимулював зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків Євросоюзу, а з іншого - викликав

роздратування з боку низки держав. При цьому вибірковість його застосування також не сприяє підтримці високого авторитету Євросоюзу у світі.

Іншим важливим інструментом є вимога «правової гармонізації». Його суть: спроба екстраполювати регулювання ЄС на його партнерів для того, щоб зробити умови ведення бізнесу зрозумілими та передбачуваними для компаній Євросоюзу; у «зрозуміле» для Брюсселя русло розвитку правових норм третіх країн. Положення про правову гармонізацію/правове зближення були включені до текстів угод з третіми країнами, а в 2007 р. доповнені «принципом взаємності», згідно з яким невідповідність регулювання ринку в третіх країнах стандартам, прийнятим в ЄС, може бути підставою для обмеження експорту товарів та інвестицій із цих країн на територію Євросоюзу.

Останній принцип, як видається, покликаний стати найбільш дієвим інструментом гармонізації стандартів і законодавства основних зовнішньоекономічних партнерів Євросоюзу із стандартами та законодавством ЄС [7, с. 55].

Причому інструментом негативного впливу, який не обіцяє партнеру жодних вигод від гри за пропонованими ЄС правилами, а загрожує йому обмежувальними заходами. Однак його реальне використання як регулюючий початок зовнішньоекономічної політики ЄС здатне серйозно ускладнити його відносини з головними зовнішньоекономічними партнерами та послабити роль Євросоюзу у світовій економіці.

У рамках питання регулювання зовнішніх зв'язків Євросоюзу важливою є дискусія про інвестиції суверенних фондів, що розгорнулася. Вони спрямовані на використання зовнішніх капіталовкладень без шкоди економіці та безпеці Євросоюзу та країн-членів та щоб уникнути посилення «негативного» впливу зовнішніх сил.

Єврокомісія (ЄК) у своєму зимовому проміжному огляді покращила прогноз економічного зростання ЄС та єврозони на 2023 рік.

Як повідомляється, економіка ЄС увійшла у 2023-й у кращому стані, ніж очікувалося восени минулого року, і уникла скорочення в четвертому кварталі 2022-го. Наразі темп зростання за підсумками минулого року оцінюється в 3,5% як в ЄС, так і в євразоні.

«Сприятливий розвиток подій після осіннього огляду покращив прогноз зростання на 2023 рік. Тривала диверсифікація джерел поставок та різке падіння споживання призвели до того, що рівень запасів газу перевищив середній сезонний рівень минулих років, а оптові ціни на газ впали значно нижче довоєнного рівня», – йдеться в огляді.

Окрім того, продовжував розвиватися ринок праці в ЄС, а рівень безробіття до кінця 2022 року залишався на найнижчому за весь час рівні – 6,1%. Січневі опитування також свідчать, що економічна активність не повинна скоротитися у першому кварталі 2023 року.

Проте споживачі та підприємства досі потерпають від високих цін на енергоносії, а базова інфляція в січні 2023-го далі зростала, що погіршувало купівельну спроможність домогосподарств. Оскільки інфляційний тиск зберігається, Європа продовжить жорстку монетарну політику, що стримуватиме ділову активність і перешкоджатиме інвестиціям.

Єврокомісія підвищила прогноз зростання економіки на 2023 рік з 0,3 % до 0,8% в ЄС і до 0,9% – в євразоні. Очікування щодо 2024 року залишилися незмінними – зростання на 1,6% і на 1,5% для ЄС і євразони відповідно.

Загальна інфляція в ЄС має сповільнитися у 2023-му та до 2,8% – у 2024-му. Прогнозується, що в євразоні вона сповільниться з 8,4% у 2022 році до 5,6% у 2023-му та до 2,5% – у 2024-му [27].

Хоча невизначеність прогнозів, йдеться в огляді, залишається високою, ризики для економічного зростання загалом збалансовані. Зокрема, зовнішній попит може виявитися сильнішим після відкриття економіки Китаю, але це може сприяти глобальній інфляції.

Водночас за даними аналітичного центру Bruegel, повідомляє Reuters, витрати європейських урядів на захист домогосподарств і компаній від енергокризи зросли майже до €800 млрд. Зокрема, з вересня 2021 року країни ЄС виділили на вказані цілі €681 млрд, Велика Британія – €103 млрд.

В аналітичному центрі зазначають, що більшу частину підтримки уряди зосередили на нецільових заходах щодо стримування зростання роздрібних цін для споживачів.

Нагадаємо, що в четвертому кварталі 2022 року ВВП у єврозоні зріс на 0,1% в порівнянні з попереднім кварталом. У річному обчисленні зростання становило 1,9%. Раніше аналітики за підсумками четвертого кварталу очікували скорочення ВВП єврозони на 0,1% кв./кв. та зростання на 1,8% у річному обчисленні.

3.2 Сучасні проблеми розвитку ЄС: регіонального розвитку, безробіття, інтеграції

Передумовою для підвищення значимості Євросоюзу на міжнародній арені стала поява в нього інституційних можливостей для автономного від держав-членів міжнародно-політичного дії. Так, Суд Європейських співтовариств ще 1970 р. запровадив принцип, за яким у разі переходу регіонального об'єднання до спільної політики у якихось питаннях, наднаціональні інститути набули відповідних сферах певну роль його зовнішньому представництві. З урахуванням високого рівня економічної інтеграції Європейська комісія зарезервувала практично ексклюзивне право представляти держави-члени на міжнародних торгових переговори. Лісабонський договір 2007 м. заснував загальну дипломатичну службу ЄС. на практиці Європейська Служба зовнішньополітичних дій (ЄВСД) з'явилася в 2011 м. Вона функціонує як «міністерство іноземних справ ЄС». У главі ЄСВД стоїть Верховний представник ЄС із закордонних справ та політиці безпеки, Котрий одночасно є заступником голови Комісії. В даний час цей пост займає італійка Федеріка Могеріні (Federica Mogherini). Таким чином,

якщо на початкових етапах розвитку європейського об'єднання регіональна інтеграція залишалася переважно внутрішнім справою держав-членів, то за останні тридцять років ЄС справді наростив здатність до самостійних дій на міжнародній арені.

Специфіки міжнародної практики Євросоюзу достатньо точно вловлює концепцію «нормативної сили». У такій якості Євросоюз постає як суб'єкт міжнародною політики, здатний надавати іншим її суб'єктам форму нормальності (відповідності стандартів). Дана концепція була висунута в 2002 м. європейським дослідником Єном Меннерсом. Розробляючи її, він наполягав на спроможності Євросоюзу в питаннях моделювання міжнародних відносин. Термін «сили» в даному випадку визначався Меннерсом в том сенсі, Котрий був раніше запропонований Максом Вебером. Мова йшлося про силу як формі взаємин між двома або більше акторами, при якій один із них впливає на іншого/інших, спонукаючи їх без примусів і залякування сприйняти норми/цінності, з якими за інших обставин вони, мабуть, не погодилися б.

Меннерс пише про те, що ідентичність ЄС була, головним чином, сформована як реакція на минулий історичний «досвід» і усвідомлення «провалів» Європи – таких, як дві жахливі світові війни ХХ сторіччя. Саме тому неприйняття воєн, колоніалізму і радикального націоналізму склало нормативну основу існування ЄС і, в якийсь мірою, послужило джерелом для його основоположних норм. Незвичайна політична форма (поєднання наднаціонального і транснаціонального політичного управління) та правові рамки діяльності ЄС на зовнішньополітичній арені (сильна прихильність до багатосторонніх норм і багатосторонності), як пише Меннерс, становлять його «нормативну відмінність» від інших глобальних держав. У результаті вигляд, Котрий ЄС прагне транслювати зовні, об'єднує в собі кантіанські умови для «вічного світу» (демократичні режими всередині країн, міжнародний договір демократичних країн і космополітизм) – з гроціанською вірою в позитивне вплив регулювання і міжнародного права.

Наголос на правове регулювання всередині Євросоюзу в його зовнішньої політиці знаходить вираз в тому, щовін просуває та підтримує зусилля щодо створення та зміцнення багатосторонніх регулюючих органів на міжнародною і глобальною сцени. Сутнісне значення для Євросоюзу мають, передусім такі норми, як мир, свобода, демократія, права людини і верховенство закону. на другому місці в його «нормативному арсеналі» – громадська солідарність, відмова від дискримінації, сталий розвиток та гідне управління (goodgovernance).

Далі Меннерс каже про те, як Виготовляється передача(Трансмісія) цих норм: вони поширюються Євросоюзом силою його власного прикладу, через інституціоналізацію (вибудовування певною матриці взаємин ЄС з іншими міжнародними акторами) або через відкрите присутність (представництво ЄС в третіх країнах і міжнародних організаціях). ЄС при цьому виступає як своє роду «вчитель» або ж як «Еталон» стратегій і технік міждержавного співробітництва – таких, як взаємне визнання або експериментальне управління.

Неважко погодитися з тим, що нормативний ресурс, яким має ЄС, дозволяє йому впливати на зміст глобальних правил (до наприклад, в питаннях торгівлі або фінансового регулювання, що докладно показано в нашої роботі). Разом з тим визначення самого поняття нормативною сили у багатьох фахівців викликає сумніви і потребує в додаткових прояснення. Головне тут в тому, що нормативно чи етично заряджена політика Євросоюзу може бути в одних випадках більше дієвою, ніж в інших. на практиці вона може бути джерелом як його сили, так і його слабкості – залежно від різноманітних привхідних, зовнішніх факторів, стикаються інтересів країн ЄС і інших міжнародних акторів, а також міжнародно-політичних обставин і геополітичних зрушень. Іншими словами, пояснювальна сила концепції о нормативною силі ЄС виявляється при близькому розгляді досить обмеженою. Більше того: в тих областях, де ЄС відстоює нормативну порядок денний (питання екології, захисту прав людини, частково

фінансового регулювання), офіційний Брюссель теж намагається виступати лідером, як і в торгівлі, але йому це рідко вдається в повної мірою. Парадоксальним чином, саме в тих сферах, в яких у даного регіонального об'єднання позитивний глобальний імідж, він демонструє меншу ефективність у своїх міжнародних діях. Навпаки, там, де у нього більший матеріальний потенціал, визнаний міжнародними партнерами, у ЄС вигляд часто менше позитивний: тут його можуть небезпідставно дорікати в користі, егоїзм або короткозорість прийнятих ним рішень. Позначене протиріччя во багато в чому є слідство структурних слабкостей Євросоюзу як міжнародного гравця (Мова йде о наднаціональну систему, в надрах якої, тим не менше, ревно зберігають свій суверенітет держави-члени), розкрити які нам допомагає вже згадана во у веденні організаційна Теорія.

Організація розумілася в ранніх роботах по ВІД як об'єднання людей, що володіють правами, поширення яких обмежено рамками даного об'єднання, та діючих на основі встановлених у ньому принципів та правил. Організація, в теорії, виступала як орієнтована на досягнення встановленої цілі якимось громадським освітою, спроектованим як скоординована система діяльності. Сучасна теорія організації визначає організацію як відкриту систему, яка повинна взаємодіяти зі середовищем свого проживання заради власного виживання. Дана теорія вивчає організаційний дизайн і структурні особливості, відносини організації зі своїм оточенням, а також поведінка менеджерів і технократів всередині організації. Вона допомагає зрозуміти способи адаптації організацій до змін та викликів зовнішньої середовища, в том числі специфіку їх реагування на нормативне тиск ззовні, яке вони відчують [20, с. 51].

Критерії, необхідні для зарахування до складу ЄС, залишаються достатньо жорсткими та одночасно розпливчастими. При побіжному ознайомленні з переліком того, що належить виконати в підготовчий період, можна, можливо нарахувати кілька тисяч всякого роду зобов'язань, умов, пунктів і правил. Це стосується наприклад, приведення до

загальноєвропейських стандартів юридичної та соціальної систем, товарних норм, уніфікації статистики, законодавств на ринку праці, сільського господарства, торгівлі, охорони навколишнього середовища, режим імміграції, контролю автотранспорту тощо. Досить жорсткі критерії, які встановлюють ЄС і НАТО для вступу до цих союзів – зовсім не виявлення великодержавний пиши, а вимога органічність.

Таким чином, серед основних умов вступу до Європейського Союзу можна виділити: вільний рух товарів, людей, капіталу, укладання угод, що обмежують доступ на ринок або спрямованих на забезпечення домінуючого положення; проблеми злиття, а також діяльність державних монополій і державних підприємств, що володіють спеціальними правами; акти, що зачіпають питання ветеринарії та санітарії, що регулюють сільськогосподарський ринок, що відносяться в основному до стандартам якості та маркування.

Дуже важливі й економічні критерії: рівень інфляції не може перевищувати більш ніж на 1,5% середній рівень інфляції трьох держав з найменшим її рівнем, національний дефіцит бюджету має бути нижчим за 3% від ВВП, державний борг не може перевищувати 60% від ВВП (проте можливе перевищення цього рівня, якщо протягом попереднього періоду цей показник знижувався); недопущення дискримінації до працівникам-мігрантам, рівні умови для всіх при нарахуванні та виплаті пенсій. А також безліч інших умов, що стосуються всіх галузей промисловості, сільського господарства, інфраструктури, транспортної, соціальної, фінансової, бюджетної, податкової, митної та регіональної політики [6].

На переговорах у рамках так званої Європейської конференції обговорювалася, в першу черга, адаптація законодавства до чинних в ЄС єдиним актам (що отримали назву *acquis communautaire*), розділеним по сферах застосування на 31 розділ або розділ. У КЄС було складено три великих особливих (технічних) досье з питань ведення переговорів з кожним кандидатом: досвід співтовариства, економічна реструктуризація та

механізми прийняття рішень всередині Євросоюзу.

Виходячи з того, що під досвідом Євросоюзу (досьє 1) мається на увазі сукупність договорів, постанов, правил і директив, прийнятих за 40 років європейського будівництва, кожен новий член ЄС повинен втілювати на практиці положення єдиного ринку, установки Маастрихтського і Амстердамського договорів. Відступи від цього будуть допускатися у дуже обмежених випадках і сутнісно, і за часом. Наприклад, після раунду переговорів щодо скринінгу цих документів, проведених у ЄС з країнами-кандидатами 27 червня 2001 року, лідирували Кіпр та Угорщина, які повністю обговорили та врегулювали свої відносини за 22 розділами, за ними йде Словенія – на її рахунку 20 розділів, далі – Чехія, Естонія та Словаччина – 19, а завершує цю ланцюжок Польща – 16 врегульованих розділів.

Крім того, навіть в найбільш «просунутих» державах-претендентах існували угруповання по інтересам і недемократичні процедури, успадковані від попередніх режимів. У сфері уваги КЕС та урядів цих країн-абітурієнтів – фінансові канали та контроль над ними, дотримуючись ня права на працю та соціальний захист, створення сільськогосподарських ринків та правила санітарного контролю, екологічні норми, захист прав споживачів, регіональна політика і система правосуддя.

На тлі посилення адміністративних правил і бюрократичних процедур з боку КЕС у зв'язку з економічною реструктуризацією (досьє 2) стає все більш зрозумілою стриманість та скептицизм деяких країн. Так, Польща та Угорщина вимагали винятків у галузі телекомунікацій. Проти повної лібералізації державних мереж телефонної зв'язку виступає Угорщина. Однак директива «Телебачення без кордонів», яка вводить квоти для національних і європейських програм, заперечується Словенією і Чеська Республікою, які вимагають перехідного періоду через вже ув'язнених угод із найбільшими американськими корпораціями. До того ж до самих хворобливих проблем – як, наприклад, розбудова важкої промисловості та національного сільського господарства – руки ще не дійшли. Ці сектори, як і

інші сфери, поза всяким сумнівом, стануть предметом гострих дискусій. Країни-новобранці зазнають певних втрат, особливо на початковому етапі, навіть відчують негативні економічні наслідки в середньостроковій перспективі. Так, за даними МЗС Литви, із запровадженням системи митних тарифів ЄС експорт литовських виробників подорожчає більш ніж на 2%. Зміна торгового режиму, пов'язане з інтеграцією Литви до ЄС, вплине на третину всьогозовнішньоторговельного обороту країни.

Крім того, у кожній новій країні-учасниці є особливі болючі точки. Так, для Литви свого роду ахіллесовою п'ятою стала доля Ігналінської АЕС, яка забезпечувала майже 80% внутрішніх потреб країни в електроенергії та експортувала її. Представники КЕС, які ведуть переговори з керівництвом Литви, роз'яснили, що закриття атомної електростанції є Неодмінною умовою вступу країни до ЄС. Таку ж проблему для Чеської Республіки представила Темелінська АЕС. Крім загальних вимог можуть бути пред'явлені і індивідуальні, і Єврокомісія може вимагати ще якихось поступок, і яскравим прикладом того є вимога КЕС обов'язкового реструктурування всієї металургійної індустрії Польщі, зниження нею тарифів на імпорт сталі з ЄС, так як існує небезпека того, що низькі стандарти виробництва у Польщі та інших країнах ЦСЄ стануть бар'єром на шляху створення єдиного ринку. Ще одну гостру проблему представляє сільське господарство Польщі, де понад чверть робочої сили зайнято в сільгоспсекторі, тоді як доходи від нього становлять лише 10% ВВП країни. Холодним душем для нових членів ЄС, особливо для Польщі, Угорщини та Чехії, з'явилося Рішення Євроради в Лакені о тому, що з 40 млрд. євро на підтримку сільського господарства в ЄС новачкам піде лише 25%, і лише через 10 років сільгоспсубсидії розподілятимуться рівномірно між усіма країнами-членами. За поширення на країни ЦСЄ нинішньої схеми фінансової підтримки відстаючим регіонів, надається через структурні фонди, а також зобов'язань у рамках загальної сільськогосподарської політики, щорічні витрати з бюджету ЄС довелось б збільшити на 55-65

млрд. дол., ніхто цього робити і не збирається. Не випадково, таким чином, у країнах-новачках вже суттєво знижують планку очікувань, а фахівці вважають, що немає і не може бути єдиної методики оцінки країнами ЦСЄ плюсів і мінусів їх приєднання до ЄС [18].

Вимоги, пред'явлені Євросоюзом країнам-кандидатів, підводять сторони до обговорення не лише важливих економічних, соціальних питань, але і механізмів прийняття рішень всередині самого Співки. Два процесу - вербування нових членів і прийом європейської хартії, як відомо, тісно пов'язують ні між собою. ЄС здійснює значні інституційні реформи цілях запобігання розмивання або ослаблення структур інтеграційної угруповання. У зокрема, намічено змінити механізм прийняття рішень, щоб забезпечити домінуючий вплив найбільших держав (насамперед, Німеччини, Франції) та звести до мінімуму можливість застосування вето. Одне-тимчасово готується комплекс заходів, з одного боку, сприятливих ефективної та безболісної інтеграції нових членів Союзу без істотних додаткових фінансових витрат, а з іншого – які запобігають можливим негативні наслідки для економік інших західноєвропейських країн.

Якщо у «старих» держав-членів ЄС викликають побоювання та сумніви «позиційний» демпінг зі Сходу, зросла конкуренція, то в групі «молодих» демократій є відчуття власної відстороненості та якоїсь неповноцінності. У той час як вони адаптуватимуться, дотримуватимуться певних норм, п'ять «старих» країн-членів прийматимуть рішення про майбутній устрій ЄС, проводити реформи його інститутів і т. д. Разом з тим країни п'ятого розширення страждають від того, що їх національна самобутність якось нівелюється, а часом ігнорується.

Реформа виконавчих органів – неодмінна умова для розширення ЄС також дещо затягнулася. По-перше, воно торкається ряду корінних засад організації. По-друге, ця реформа загрожує багатьом членам ЄС, особливо малих держав, ослабленням їх суверенної статусу. До справжнього часу кожен член Союзу, спираючись на принцип однакості, міг заблокувати. вати

рішення, що не влаштовує. При введенні принципу простого більшості ситуація кардинально зміниться до вигоди великих держав. По-третє, плановане чисельне набування ЄС потребує серйозної реорганізації управлінської структури, що жила, включаючи склад КЕС, нове розмежування європейських і національних компетенцій і т. д. Ряд країн стурбований тим, що з розширенням Союзу та запровадження принципу більшості вони втратять можливість впливати на розподіл на свою користь грошових дотацій із структурного Фонду організації. Таким чином, уповільнюють процес не тільки складності адаптації законодавства країн, вчорашніх претендентів, а також внутрішні проблеми самого ЄС: необхідність проведення інституційної реформи, перетворення загальної сільськогосподарської політики і т. д.

Приєднавшись до Євросоюзу, кожен кандидат повинен мати можливість зберігати та розвивати свій економічний та культурний національний потенціал. В іншому випадку поглиблення соціально-економічної диференціації посилять соціальну нерівність та регіональні диспропорції, що поставить під питання весь проект ЄС.

За таких розбіжностей та глибини відмінностей інтересів країн-учасниць реформа Євросоюзу, продовжена на саміті в Ніцці, є якоюсь суму компромісів. На їхній пошук були спрямовані великі зусилля. Всі країни-члени Євросоюзу повинні були висловитися до кінця 2002 року з питання п'ятого розширення у національних парламентах. Основні положення цього документа та «Єдина хартія для Європи» – проект єдиної конституції, були узгоджено на саміті ЄС в Ніцці 7-11 грудня 2000 року. Сумніви в багатьох столицях країн-учасниць Євросоюзу подібні. Вони стосуються питань розподілу компетенцій органів фінансового управління у зоні євро, розподілу повноважень між Європарламентом, Єврокомісією та урядом країн-членів ЄС, ефективності роботи розширеного складу Євросоюзу області сільськогосподарської політики, юридичних основ функціонування Міжнародного європейського суду і т. д. Останнє розширення, як

побоюються багато спостерігачів може призвести до того, що зі збільшенням числа країн-членів ЄС (з 15 до 25) організація стане фактично некерованою. При ухваленні рішень різні країни мають різну кількість голосів – залежно від чисельності населення та економічного потенціалу: від десяти в Німеччині, Франції, Великій Британії та Італії до двох у Люксембургу. Але по самим важливим питанням потрібно, якщо не одностайне голосування, то щонайменше консенсус. Ситуація, що складається на основі рішень Євросоюзу в Німеччині та подальших компромісів не задовольняє багатьох, малі країни, наприклад, побоюються посилення впливу ведучих держав.

Вказуючи на всі ці неминучі труднощі та проблеми, деякі кола в ЄС пропонують переглянути самі принципи та схему побудови об'єднаної Європи, якими партнери керувалися до цих пір. У нових обставинах, на їхню думку, необхідно створити авангард лідируючих країн Євросоюзу, який розробить і винесе на розгляд інших учасників абсолютно нова основна угода з більш чіткими та жорсткими взаємними зобов'язаннями щодо того, як створити «об'єднану Європу» надалі. Чи вдасться реалізувати цей проект або інші подібні плани створення «двошвидкісної або змінюваної геометрії Європи», а також «перетворити Європу на моноліт, на міцну в усіх відношеннях політичну і економічну конструкцію» – як говорив Жак Делор, десять років очолював Комісію ЄС – покаже час [12].

3.3 Причини та наслідки виходу Великої Британії з Європейського Союзу

Британці проголосували за брексит 52% проти 48% у червні 2016 року, але потім довго сперечалися між собою, яким він має бути: м'яким, жорстким, напівм'яким. Двічі змінили прем'єрів, двічі переобрали парламент і нарешті в січні 2020 року Борис Джонсон підписав угоду про розлучення з ЄС після 45 років спільного життя. Майже рік все залишалось, як було, і перехідний період завершився лише новорічної ночі – рівно рік тому. І це не

до кінця. Частково відстрочка ще діє, і багато серйозних обмежень у торгівлі набудуть чинності лише цього року.

Крім потурань чистоту історичного експерименту (жодна країна ще не виходила з ЄС) порушила епідемія ковіда, локдауни та коронакриза. Та й часу минуло небагато – лише рік. Однак перші висновки про те, як брексит позначився на житті британців, їх доходах та свободах, вже зроблено. Ось вони. Британія зіткнулася з дефіцитом. Після брекситу Британія зіткнулася з дефіцитом найнесподіваніших речей. З супермаркетів періодично зникають то мінеральна вода, то салат, сир. Бракує будматеріалів та запчастин, а на ринку праці і зовсім швах: ні кухарів, ні офіціантів, ні сезонних робітників у полях. Нічого дивного – Британія залишила єдиний європейський ринок 1 січня 2021 року, і на шляху товарів, послуг та робочої сили виникли бар'єри, яких раніше не було. Що підірвало торгівлю та економіку, адже до брекситу Великобританія імпортувала все це без жодних обмежень. Наприклад, половина всього продовольства у Британії – імпорт, а 60% усього імпорту до брекситу завозилося з Європи. І не хлібом єдиним: загалом ЄС на момент розлучення був головним торговим партнером Великобританії, на нього припадало 53% імпорту та 44% експорту. Ось лише один приклад: паливна криза [24].

Восени на британських заправках вишикувалися черги, а потім і зовсім зникли і бензин, і дизпаливо. Бракувало водіїв, бо європейці роз'їхалися після брекситу, втративши право на роботу. З іншого боку Ла-Маншу, у континентальній Європі жодного дефіциту в цей час не було. Більше того, бензин не закінчувався навіть у Північній Ірландії, яка, звісно, вийшла з ЄС як частина Великобританії, але митно застрягла в Євросоюзі за згодою Бориса Джонсона (що нижче). Згідно з недавнім опитуванням YouGov, з дефіцитом їжі в супермаркетах в останні тижні стикалися 6-8% італійців, іспанців і датчан. Серед британців таких виявилось аж 56%. Британці стали біднішими. Брексит відправив економіку Великобританії до локдауну.

Навіть офіційні аналітики погоджуються із цим. За оцінкою урядових експертів із Office for Budget Responsibility, у середньостроковій перспективі Британія недорахується близько 4% економічного зростання. Недержавні прогнози ще більш похмурі: мінус 6-7%. Нація багатіє, але не такими темпами, як могла б. З двох основних причин. Перша описана вище – скорочення імпорту товарів, капіталу та робочої сили з огляду на вихід із єдиного європейського ринку. Дешевий іспанський салат або польські цвяхи, недорога румунська доглядальниця, італійський піцайоло або грецький перукар – це все в минулому. Друга причина – скорочення експорту. Єдиний ринок ЄС відкривав британцям доступ до кишень півмільярда потенційних клієнтів, від Болгарії та Німеччини до Кіпру та Португалії, начебто вони мешкають на сусідній вулиці. Тепер між ними стіна з мит, податків та формальностей. Брексит-бар'єри в торгівлі коштували Великобританії майже 13 млрд фунтів, або близько 16% її колишнього товарообігу, підрахував дослідницький інститут CER. Він дійшов такого висновку, порівнявши успіхи Британії з тим, як живе її умовний двійник – група країн, у яких динаміка економічного зростання та торгівлі були близькі до британських до референдуму та у перехідний період.

Експеримент дозволив очистити ефект брекситу від проблем, викликаних пандемією, яка однаково торкнулася всього Старого Світу. Замість дивіденду – підвищення податків Економічний збиток є, проте він далекий від апокаліпсису, яким лякали противники брекситу.

Нині вони – небезпідставно – обмовляються, що ще далеко не всі зв'язки з ЄС розірвані, а багато торгових бар'єрів буде зведено лише 2022 року. Проте економіка ніколи й не була головним аргументом виходу із ЄС. Кампанія Бориса Джонсона проходила під прапорами суверенітету: політичного та фінансового. І одним із головних її аргументів була відмова сплачувати Євросоюзу членський внесок. Заощаджені гроші нинішній прем'єр обіцяв пустити на фінансування національної системи охорони здоров'я NHS. Однак у результаті його міністр фінансів оголосив, що на ці

цілі мають скинутись громадяни та бізнес – з квітня на них підвищують податки.

Уряд розраховує зібрати додатково близько 30 млрд. фунтів до 2025 року. Ця оцінка практично ідентична консенсус-прогнозу втрат Великобританії від брекситу цей час. Перемога над імміграцією Де брексит виявився успішним, то це в обмеженні імміграції. Загальна кількість тих, хто приїхав, різко скоротилася, оскільки європейці більше не можуть просто приїжджати і жити в країні – їм потрібно знайти роботу протягом трьох місяців, і не будь-яку, а високооплачувану. І нехай через брексит зростає кількість нелегальних мігрантів, що перепливають на гумових човнах Ла-Манш, а на полях гниє врожай і нема кому водити фури, загалом одна з головних вимог прихильників припинення свободи пересування виконана – кордон на замку.

Щоправда, є дві проблеми. Перша – доводиться робити винятки. Хоум-офіс погодився видати тимчасові візи водіям та живодерам, оскільки з'ясувалося, що нема кому забивати свиней, обробляти птицю та розвозити товари магазинами на вантажівках. Через нестачу рук Британія вперше за останні десятиліття не змогла виростити і забити свою індичку до Різдва – довелося завозити з Польщі та Франції. Щоправда, з'ясувалося, що вигнані європейці не поспішають повертатися. У них достатньо роботи на континенті, зарплати можна порівняти, а паперової тяганини менше. У підсумку на 5 тисяч тимчасових віз для птахофабрик попит виявився вдвічі нижчим, на 5 тисяч водійських віз знайшлася лише пара сотень бажаючих, а з 800 живодерів, що бракували, вдалося залучити лише пару десятків. Друга проблема – відповідь ЄС.

Британці не тільки захистили свій ринок від іммігрантів, а й самі втратили свободу пересування та право працювати, де заманеться, у будь-якій із 27 країн Євросоюзу. В результаті англійський архітектор більше не може будувати в Німеччині, а модель – зганяти на кілька днів на зйомку до Італії. Їм потрібен дозвіл на роботу, а це довго і дорого. Більше сотні

музикантів у відкритому листі звинуватили владу в тому, що вони "ганебно зрадили" галузь, яка приносить Британії понад 100 млрд фунтів на рік. Єдність королівства чи об'єднання Ірландії Брексит поставив під загрозу як доходи Великобританії, а й єдність королівства. З чотирьох націй, що утворюють його, лише Англія та Уельс поки що тримаються разом. У Шотландії та Північній Ірландії брексит пробудив відцентрові сили. Джонсон прийшов до влади через три роки після референдуму завдяки обіцянці домовитися нарешті з ЄС щодо умов розлучення.

Його попередниця Тереза Мей довго не могла цього зробити, тому не могла вирішити головне питання – ірландське. Річ у тім, частина острова – Північна Ірландія – входить до складу Сполученого Королівства. Там довго було неспокійно, і угода, яка поклала край кровопролиттю, передбачає відсутність кордону з Ірландією, що входить до ЄС. Поки Британія була членом ЄС, проблем не було. Брексит повернув кордон, і питання було лише в тому, де він опиниться. Щоб не зводити бар'єрів на острові, потрібно було залишити всю Великобританію в митному союзі, або прокласти митний кордон морем між Північною Ірландією та рештою Великобританії. Тереза Мей відмовлялася від першого варіанта, оскільки він суперечить духу брекситу, а від другого – тому, що він передбачає зведення кордонів усередині країни. Вона була впевнена, що жоден прем'єр-міністр Великої Британії ніколи не піде на це. Борис Джонсон виявився іншою думкою. Він погодився прокласти кордон усередині країни та підписав на цих умовах угоду з ЄС. Він представив угоду як прорив, виграв із нею вибори та оголосив, що брексит успішно завершено.

Однак невдовзі з'ясувалося, що ЄС не жартував. Угода, під якою підписався Джонсон, вимагала митного оформлення товарів у Великобританії, всупереч клятвенним обіцянкам Джонсона, що жодних перевірок ніколи не буде. Результат – довгі суперечки з ЄС, спроба переглянути щойно підписану угоду, провал, дезертирство головного переговорника Девіда Фроста та часткова капітуляція на переговорах. Тим

часом ірландці за шотландцями все більше бажають розлучення з Англією. Згідно з останніми опитуваннями, у Північній Ірландії 67% вважають, що брексит наблизив возз'єднання острова, а 53% – що референдум про це відбудеться у найближчі 10 років. На європейському півдні 62% підтримують об'єднання із Північною Ірландією. Місце Британії у світовій економіці

Брексит був заявлений як звільнення від пут Євросоюзу заради відновлення провідної торгової та дипломатичної ролі Британії у світі. Що ж сталося? У торгівлі Британії не вдалося укласти жодної вигідної угоди з іншими країнами, яка хоч мінімально компенсувала б втрату доступу на її найближчий, та ще й найбагатший і населений ринок у світі – європейський. Підписані цей час торгові угоди або були точною копією європейських, або капітуляцією перед неминучістю. Якщо раніше Британія укладала торгові спілки від імені другої економіки світу з півмільярдом високооплачуваним населенням, то тепер її емісари ходять світом від імені 66 млн осіб на околиці Європи. В результаті нові торгові угоди сповнені поступок, на які раніше Британія ніколи не пішла б. Тому британські фермери не можуть без сліз та тривоги за майбутнє читати нещодавно підписані угоди з Австралією та Новою Зеландією. А головний зовнішньоторговельний приз брекситу – вільна торгівельна зі США навіть не обговорюється. В Америці тепло ставляться до союзника та колишньої метрополії, але Ірландію шанують не менше, про що неодноразово нагадував президент Джо Байден.

Поки не вирішено вищезгадане ірландське питання, торговельна угода зі США неможлива. Та й після цього вона навряд чи буде вигідною, знову ж таки, з вищезгаданих причин. Американська економіка в сім разів більше британської, а в торгових переговорах розмір має значення. Місце Британії у світовій політиці Розлучення з ЄС змінило і роль Британії у світовій політиці. Вона, як і раніше, ядерна держава і один з п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН. Однак тепер вона більша за союзника англомовних, але далеких, США та Австралії, у яких головні загрози – в Азії. А на європейському фронті голос Британії звучить тихіше.

РОЗДІЛ 4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ

4.1 Перспективи майбутнього розвитку ЄС

Європейський Союз рішуче діятиме у новій геополітичній реальності, щоб забезпечити собі конкурентоспроможність, процвітання та роль на світовій арені у довгостроковій перспективі. Європейський Союз зміцнюватиме свій стратегічний суверенітет і підготує свою економічну, промислову та технологічну базу до «зелених» та цифрових перетворень. Це сприятиме розвитку Єдиного ринку та забезпечить рівність умов для гравців як усередині ЄС, так і в міжнародному масштабі.

Для Європейського Союзу дуже важливо підвищувати свою конкурентоспроможність та продуктивність у довгостроковому періоді. Для подальшого розкриття всього потенціалу Єдиного ринку, який лежав з моменту його створення 30 років тому, завжди лежав в основі процвітання Європи, потрібна комплексна стратегія. З посиланням на власні висновки, зроблені у грудні 2022 року, зокрема пропозицію на адресу Комісії подати стратегію підвищення конкурентоспроможності та продуктивності на рівні ЄС, Європейська Рада повернеться до цих питань на майбутньому засіданні.

На основі заяви Комісії з «Промислового плану на епоху нульових чистих викидів» у рамках «Зеленого курсу» з урахуванням ретельного аналізу цього документа необхідно в терміновому порядку приступити до роботи за такими напрямками [23].

Плани державної допомоги: необхідно зробити процедури простішими, швидшими та передбачуванішими, щоб вони дозволяли оперативно надавати прицільну тимчасову підтримку у відповідних обсягах, у тому числі через податкові кредити, у галузях, які є стратегічними для «зелених» перетворень і страждають від іноземних субсидій або високих цін на енергоносії. Слід також приділяти пильну увагу підтримці конкурентоспроможності малого та

середнього бізнесу. Необхідно підтримувати цілісність Єдиного ринку та рівні умови для його гравців. Європейська Рада також закликає до ефективного застосування таких інструментів ЄС як важливі для загальноєвропейських інтересів проекти (ВОІП) шляхом підвищення прозорості та раціоналізації процедур, зокрема за рахунок прискорення етапів розробки та оцінки.

Фінансування на рівні ЄС: в той же час, для сприяння «зеленим» перетворенням по всьому Союзу та, щоб уникнути фрагментації Єдиного ринку, для повної ефективності реалізації заходів ЄС необхідний справедливий доступ до фінансових коштів. З цією метою необхідно гнучкіше використовувати вже наявні кошти ЄС та вивчити можливості полегшення доступу до фінансування. Європейська Рада пропонує Комісії та Раді забезпечити повну мобілізацію наявних фінансових коштів та існуючих фінансових інструментів, щоб забезпечити своєчасну та адресну підтримку у стратегічних галузях без шкоди для завдань у галузі згуртованості. Крім того, слід використати весь потенціал Європейського інвестиційного банку;

Нормативно-правове середовище: у Європейському Союзі необхідні прості, передбачувані та чіткі рамкові умови інвестування. Адміністративні та дозвільні процедури повинні бути спрощені та прискорені, у тому числі для забезпечення виробничого потенціалу для продукції, яка має ключове значення для досягнення цілей ЄС у сфері кліматичної нейтральності, з урахуванням усього транскордонного ланцюжка постачання та створення вартості. Необхідно забезпечити доступ до відповідних стратегічно важливих сировинних матеріалів, у тому числі шляхом диверсифікації закупівель та повторного використання сировини з метою заохочення принципів економіки замкнутого циклу. Майбутня реформа структури ринку електроенергії має сприяти переходу на декарбонізовану та ефективну енергетичну систему з мінімальними витратами, забезпечити безперебійність поставок у будь-який час та підвищити конкурентоспроможність ЄС. Слід модернізувати правила державних закупівель, щоб сприяти розвитку більш екологічної

промисловості, та поширювати застосування європейських стандартів для сприяння швидкому впровадженню найважливіших технологій;

Навички: необхідно прийняти сміливіші та масштабніші по подальшому розвитку навичок, необхідних для «зелених» та цифрових перетворень, за допомогою навчання, професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перекваліфікації для вирішення проблем, пов'язаних з нестачею робочої сили та перетворенням робочих місць, у тому числі в контексті демографічних проблем;

Інвестиції: для усунення нестачі інвестицій, що підриває економічне зростання, необхідні як приватні, так і державні вкладення. Європейська Рада приймає до уваги намір Комісії до літа 2023 року подати пропозицію про Європейський фонд суверенітету для підтримки інвестицій у стратегічні галузі.

Союз ринків капіталу має вирішальне значення для того, щоб Європа залишалася континентом виробництва та інновацій. Європейська Рада закликає колектив законодавців прискорити здійснення Плану дій щодо розвитку Союзу ринків капіталу шляхом проведення та завершення роботи над законодавчими пропозиціями у цій галузі.

Здійснення масштабного, заможного, відкритого та сталого порядку денного в галузі торгівлі та підтримка СОТ та багатосторонньої системи, заснованої на правилах, матимуть ключове значення для зміцнення суверенітету та процвітання Європи. У цьому зв'язку справедливі та прозорі угоди про вільну торгівлю та інвестиції мають забезпечити дійсно рівні умови для гравців, забезпечити розвиток стійких та надійних ланцюжків поставок та дозволити Європейському Союзу виходити на нові ринки. Слід активізувати зусилля щодо диверсифікації ланцюжків постачання, особливо щодо найважливіших видів сировини. Крім того, зіштовхуючись із несумлінною практикою, Європейський Союз має захищати свої інтереси із застосуванням інструментів захисту торгівлі.

Беручи до уваги ці висновки, Європейська Рада закликає Раду та Комісію оперативно провести роботу з аналізу управління у сфері економіки.

Європейська Рада обговорила міграційну ситуацію, яка є загальноєвропейською проблемою, що потребує загальноєвропейських заходів.

Європейська Рада оцінила хід здійснення своїх попередніх висновків, прагнучи виробити комплексний підхід до міграції, який поєднує в собі посилення зовнішньополітичних заходів, більш ефективний контроль над зовнішніми кордонами ЄС, а також внутрішні аспекти відповідно до міжнародного права, принципів і цінностей ЄС та захисту основних прав. Спираючись на нещодавній лист Комісії, Європейська Рада закликає до невідкладного розвитку та прискорення реалізації оперативних заходів.

Європейська Рада закликає Раду та Комісію уважно стежити за здійсненням її висновків та забезпечувати їх виконання та регулярно повертатиметься до розгляду цього питання.

Європейський Союз активізує свої заходи щодо запобігання нелегальним виїздам мігрантів з їхніх країн та загибелі цих людей, зменшенню тиску на кордони ЄС та ресурсам з прийому мігрантів, а також боротьбі з незаконними перевізниками та збільшенню масштабів повернення мігрантів на батьківщину. Це буде зроблено шляхом активізації співробітництва з країнами походження та транзиту на основі взаємовигідних партнерських відносин. Необхідно охопити всі міграційні маршрути, і навіть підкріпити заходи достатніми ресурсами.

Необхідно реалізувати існуючі плани дій на Західних Балканах та Центральному Середземномор'ї. Комісії слід у першочерговому порядку подати плани дій щодо атлантичних, західно- та східно-середземноморських маршрутів, щоб оперативно знизити тиск на держави ЄС, найбільш зачеплені цим явищем, та ефективно запобігати незаконним в'їздам у ці країни. Взаємодія ЄС та його держав з країнами походження та транзиту буде активізована у погодженому порядку, у тому числі на основі контактів на

високому рівні, щоб зміцнити потенціал цих країн у галузі прикордонного контролю, запобігання потокам нелегальної міграції та підриву бізнес-моделей контрабандистів, у тому числі шляхом проведення стратегічних інформаційних кампаній, а також збільшення кількості мігрантів, які повертаються на батьківщину. Для цього слід якомога ефективніше використовувати консультації у рамках форумів співробітництва з третіми країнами, а також фінансування в рамках Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва Глобальної Європи та інших відповідних документів. Європейський Союз продовжуватиме надавати підтримку партнерам у усуненні корінних причин нелегальної міграції та забезпечення безпечної, регулярної та впорядкованої міграції [8, с. 41].

Необхідно й надалі зміцнювати співпрацю з міжнародними організаціями, зокрема з МОМ та УВКБ ООН.

Узгодження візової політики сусідніми країнами має безпосереднє і вкрай важливе значення для управління міграцією, а також для забезпечення загального нормального функціонування та стійкості безвізових режимів там, де вони застосовні. У зв'язку з цим Європейська Рада наголошує на необхідності посилення моніторингу візової політики сусідніх країн. Європейська Рада вітає прогрес, досягнутий партнерами Західних Балкан у сфері узгодження їхньої візової політики з візовою політикою ЄС, і закликає їх оперативно вжити подальших кроків. Європейський Союз готовий поглибити співпрацю з регіоном у питаннях міграції, надання притулку, прикордонного контролю та повернення мігрантів, максимально використовуючи існуючі механізми та наявні канали.

Європейська Рада нагадує про важливість ефективної єдиної всеосяжної політики ЄС щодо повернення та реадмісії мігрантів, а також комплексного підходу до реінтеграції. Для забезпечення ефективного повернення мігрантів необхідні оперативні дії, як від Європейського Союзу та третіх країн за маршрутами міграції, так і від країн походження та транзиту, з використанням усіх відповідних стратегій, інструментів та

механізмів ЄС, включаючи дипломатію, розвиток, торгівлю та візи, а також варіанти легальної міграції У зв'язку з цим як у державах-членах, так і в рамках інституцій ЄС необхідний загальноурядовий підхід. Європейська Рада пропонує Комісії та Раді повною мірою використати механізм, передбачений статтею 25а Візового кодексу, включаючи можливість запровадження обмежувальних візових заходів щодо третіх країн, які не співпрацюють у питаннях повернення. Для прискорення процедур повернення Європейська Рада також пропонує державам-членам визнавати рішення один одного про повернення. Він закликає Агентство з питань притулку дати керівні вказівки щодо розширення застосування концепцій безпечних третіх країн та безпечних країн походження. Держави-члени пропонують використовувати це керівництво для розробки більш скоординованого підходу, що відкриває шлях до складання єдиного для ЄС переліку. Він закликає Агентство з питань притулку дати керівні вказівки щодо розширення застосування концепцій безпечних третіх країн та безпечних країн походження. Держави-члени пропонують використовувати це керівництво для розробки більш скоординованого підходу, що відкриває шлях до складання єдиного для ЄС переліку. Він закликає Агентство з питань притулку дати керівні вказівки щодо розширення застосування концепцій безпечних третіх країн та безпечних країн походження. Держави-члени пропонують використовувати це керівництво для розробки більш скоординованого підходу, що відкриває шлях до складання єдиного для ЄС переліку.

Європейський Союз має намір забезпечувати ефективний контроль над своїми зовнішніми сухопутними та морськими кордонами. Європейська Рада вітає зусилля держав-членів щодо цього:

1. підтверджує свою повну підтримку Європейського агентства прикордонної та берегової охорони (Фронтекс) у виконанні його основного завдання, яке полягає у наданні підтримки країнам ЄС у захисті зовнішніх

кордонів, боротьбі з транскордонною злочинністю та активізації процесу повернення мігрантів;

2. знову наголошує на важливості якнайшвидшого початку функціонування «Системи в'їзду/виїзду» та Європейської системи інформації про поїздки та дозволи на поїздки;

3. закликає до якнайшвидшого завершення переговорів щодо нових та переглянутих угод про статус між Європейським Союзом та третіми країнами щодо розгортання служби Фронтекс у рамках роботи зі зміцнення співробітництва в галузі прикордонного контролю та міграції;

4. закликає Комісію фінансувати заходи держав-членів, які безпосередньо сприяють контролю над зовнішніми кордонами ЄС, зокрема експериментальні проекти прикордонного контролю, а також зміцнення прикордонного контролю в ключових країнах на транзитних маршрутах до Європейського Союзу;

5. закликає Комісію негайно мобілізувати значні кошти та кошти ЄС для підтримки держав-членів у зміцненні потенціалу та інфраструктури прикордонної охорони, засобів спостереження, включаючи повітряне, та обладнання. У зв'язку з цим Європейська Рада пропонує Комісії оперативно завершити розробку Європейської об'єднаної стратегії прикордонного контролю;

6. визнає специфіку морських кордонів, у тому числі в частині охорони людського життя, і наголошує на необхідності зміцнення співробітництва в галузі пошуково-рятувальної діяльності, а також у зв'язку з цим бере до уваги відновлення діяльності Європейської контактної групи з пошуку та порятунку.

Європейська Рада засуджує спроби використовувати мігрантів у політичних цілях, особливо як козирів або в контексті гібридної дестабілізуючої діяльності. Він закликає Комісію та Раду продовжити роботу над відповідними інструментами, включаючи можливі заходи проти

перевізників, які займаються торгівлею людьми чи незаконним перевезенням мігрантів або сприяють такій діяльності.

Завдяки тісній співпраці між державами-членами та Європолом, Фронтексом та Євроюстом, а також з ключовими партнерами буде ще ширше розгорнуто боротьбу з торгівлею людьми та незаконним провезенням мігрантів.

Європейська Рада закликає Раду та Комісію за підтримки відповідних установ ЄС розвивати спільну ситуативну поінформованість, удосконалювати моніторинг даних про можливості прийому та міграційних потоків та швидше виявляти нові міграційні тенденції як до Європейського Союзу, так і всередині нього. Він закликає владу держав-членів звернутися за підтримкою до установ ЄС, включаючи Агентство з питань притулку та Фронтекс, щоб забезпечити належну реєстрацію всіх мігрантів, які в'їжджають до Європейського Союзу.

З урахуванням прогресу, досягнутого у 2022 році, Європейська Рада закликає колектив законодавців продовжувати роботу над Пактом про міграцію та притулок відповідно до Єдиної дорожньої карти, а також переглянутого Шенгенським кодексом про кордони та Директивою про повернення. Європейська Рада приймає до уваги намір країни-голови Ради обговорити на наступному засіданні Ради у форматі зустрічі Міністрів юстиції та внутрішніх справ питання про здійснення Дублінської дорожньої карти, а також ефективність роботи ЄС на зовнішніх кордонах, у тому числі про діяльність приватних організацій.

У світлі нещодавньої напруженості на півночі Косова Європейська Рада наголошує на необхідності досягнення прогресу в нормалізації відносин між Косово [*] та Сербією на основі діалогу за сприяння ЄС, очолюваного Верховним Представником.

Європейська Рада вітає нещодавню Європейську пропозицію поставити відносини між цими сторонами на нову та стійку основу як історичну

можливість, якою варто скористатися обом сторонам, у тому числі для реалізації їхніх планів на майбутнє Європи.

Європейська Рада наполегливо закликає обидві сторони повною мірою і без будь-яких умов виконувати зобов'язання, які вони взяли на себе в рамках діалогу, включаючи угоди 2013 та 2015 років щодо створення Асоціації/Спільноти муніципалітетів сербської більшості.

Після трагічного землетрусу 6 лютого 2023 р. Європейська Рада висловлює свої найглибші співчуття жертвам та солідарність із народами Туреччини та Сирії.

Одразу після цієї трагедії на знак непорушної солідарності Європейського Союзу до Туреччини було направлено понад 1600 рятувальників. Європейська Рада знову підтверджує готовність ЄС надавати подальшу допомогу в полегшенні страждань у всіх постраждалих регіонах. Європейська Рада вітає ініціативу країни-голови Ради Швеції та Комісії щодо проведення у Брюсселі у березні конференції донорів для мобілізації коштів міжнародного співтовариства на підтримку народів Туреччини та Сирії.

Європейська Рада закликає всіх забезпечити гуманітарний доступ до жертв землетрусу в Сирії незалежно від того, де вони знаходяться. Європейський Союз та його держави мобілізували додаткові ресурси на підтримку гуманітарних зусиль. Він закликає гуманітарну спільноту забезпечити оперативне надання допомоги під егідою Організації Об'єднаних Націй.

4.2 Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах

Європейська Рада провела обмін думками з президентом України щодо агресивної війни росії проти України та підтримки Європейським Союзом України та її народу.

Європейська Рада знову заявляє про своє рішуче засудження агресивної війни росії проти України, яка є явним порушенням Статуту ООН. Жорстока війна росії, що триває вже майже рік, принесла Україні та її народу величезні страждання та руйнування. росія має негайно припинити цю жахливу війну. Європейський Союз з незмінною підтримкою стоятиме на боці України стільки, скільки потрібно.

Підтримка Європейським Союзом незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України у її міжнародно-визнаних кордонах та її невід'ємного права на самооборону від російської агресії залишається непохитною. Європейський Союз, за погодженням із закордонними партнерами, продовжуватиме надавати колективний тиск на росію і прагнутиме до його посилення, домагаючись припинення росією агресивної війни та виведення її військ та військової техніки з України. Для подальшого підвищення витрат росії у цій агресивній війні було встановлено максимальні ціни на нафтопродукти. Європейський Союз готовий продовжувати посилювати свої обмежувальні заходи щодо активної координації та співпраці з глобальними партнерами. Будуть посилені заходи щодо запобігання обходу обмежень.

Європейська Рада знову заявляє про свою тверду прихильність до ідеї притягнення до відповідальності смертоносні та невиборчі удари по мирному населенню та цивільній інфраструктурі, що ведуть росію, є міжнародними злочинами і повинні припинитися. Обов'язкові до дотримання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема стосовно поводження з військовополоненими. Українцям, які були насильно вивезені до росії, особливо дітям, має бути негайно дозволено безпечно повернутися назад.

Європейський Союз має намір притягнути до відповідальності всіх осіб, які віддали накази, а також виконавців та спільників у скоєнні військових та інших найбільш тяжких злочинів у зв'язку з агресивною війною росії проти України. Європейська Рада повністю підтримує зусилля України та міжнародного співтовариства у цьому напрямі, включаючи

створення відповідного механізму судового переслідування за злочин агресії, що є проблемою для всієї міжнародної спільноти. Європейська Рада наголошує на підтримці Європейським Союзом розслідувань Прокурора Міжнародного кримінального суду, а також створення в Гаазі міжнародного центру судового переслідування за злочин агресії проти України. Цей центр буде пов'язаний із існуючою Спільною слідчою групою за підтримки Євроюсту.

Європейська Рада знову заявляє про готовність Європейського Союзу підтримати ініціативу України щодо встановлення справедливого миру, що ґрунтується на дотриманні суверенітету та територіальної цілісності України. Росія поки що не виявила щирої готовності до справедливого та сталого світу. Європейська Рада висловлює підтримку формули світу Президента Зеленського та підтверджує відданість Європейському Союзу активній співпраці з Україною щодо реалізації плану встановлення миру, що складається з десяти пунктів. Європейський Союз підтримує ідею проведення Саміту за формулою світу з метою започаткування здійснення плану. Європейський Союз співпрацюватиме з Україною для залучення до цього процесу максимально широкого кола міжнародних учасників.

Європейська рада визнає значні зусилля, продемонстровані за останні місяці Україною задля досягнення цілей, що лежать в основі її статусу кандидата у члени ЄС. Він вітає зусилля України щодо проведення реформ у такі скрутні часи і закликає Україну рухатися в цьому напрямку й надалі, виконуючи умови, викладені Комісією у висновку щодо заявки України на вступ до ЄС, щоб наблизитися до майбутнього членства в ЄС. Європейський Союз наголошує на серйозності намірів України виконати необхідні вимоги, щоб якнайшвидше розпочати переговори про вступ до ЄС. Європейський Союз сподівається тісно співпрацювати з Україною та підтримувати її у роботі з повного виконання всіх умов. Європейська рада знову заявляє, що майбутнє України – у Європейському Союзі.

Європейська Рада підтверджує зобов'язання, ухвалені у спільній заяві за підсумками Саміту ЄС-Україна. Європейський Союз і надалі надаватиме активну політичну, економічну, військову, фінансову та гуманітарну підтримку Україні та її народу, доки це буде потрібно. Загальний обсяг допомоги Україні та її народу з боку Європейського Союзу та його держав-членів уже сягнув не менше 67 млрд євро. Європейський Союз та Україна повною мірою використовують потенціал Угоди про асоціацію, у тому числі встановлювану ним зону поглибленої комплексної вільної торгівлі, щоб створити умови для зміцнення економічних та торговельних відносин, що ведуть до інтеграції України до Єдиного ринку ЄС.

Європейський Союз затвердив сьомий транш військової підтримки Україні в рамках Європейського фонду миру у розмірі 500 млн євро та запустив Місію ЄС з військової допомоги Україні, яка розпочнеться з підготовки 30 000 військовослужбовців у 2023 році. Внаслідок цього загальний обсяг військової підтримки від Європейського Союзу та його держав-членів становить майже 12 млрд євро. З огляду на нинішню ситуацію Європейська Рада вітає якнайшвидше надання її державами військової техніки Україні.

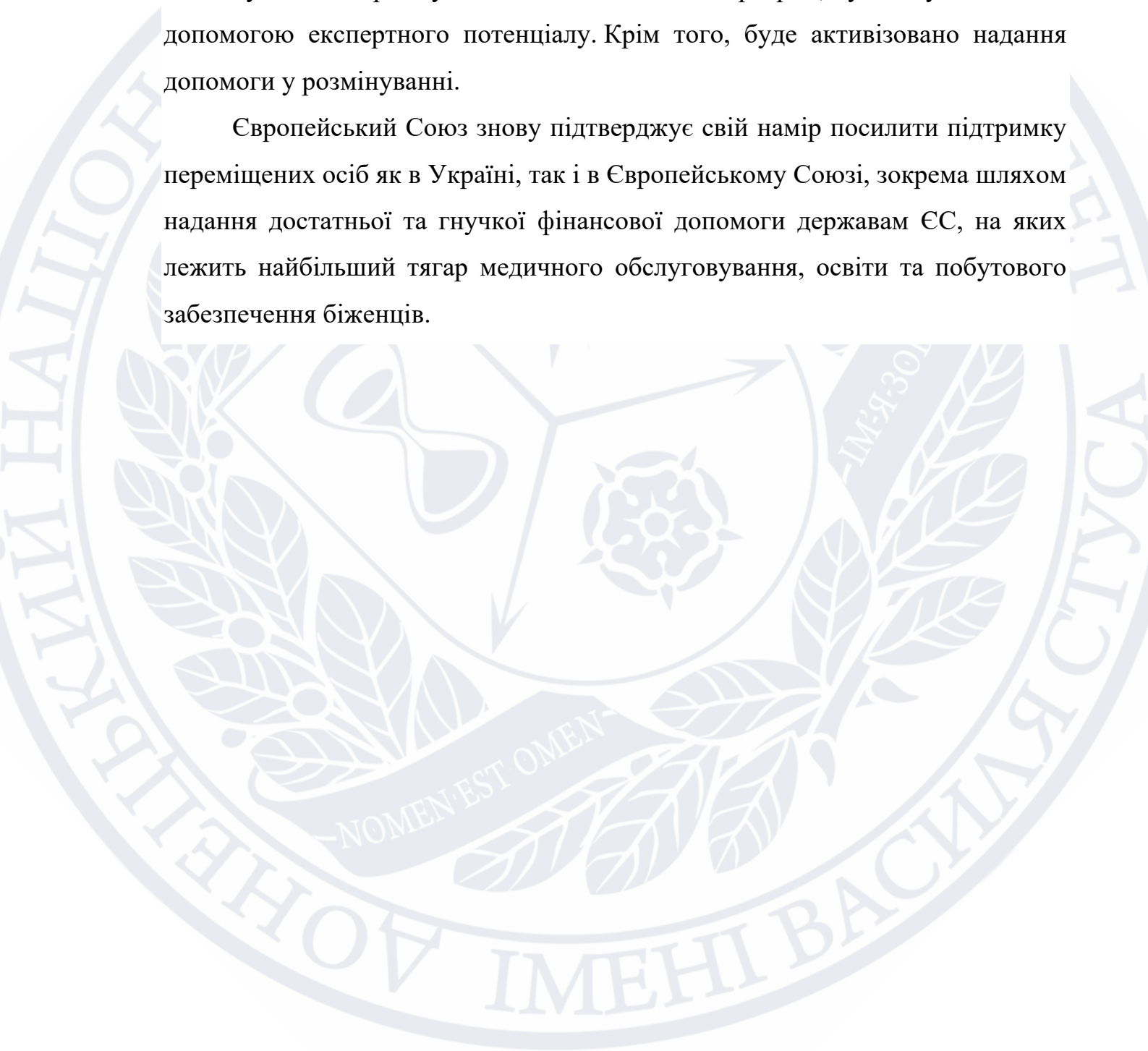
Європейський Союз, як і раніше, має намір підтримувати макрофінансову стабільність України. Європейська Рада вітає роботу Комісії та Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку та Світового банку з проектів оперативної активізації використання «коридорів солідарності» для розширення можливостей торгівлі у різних галузях та можливостей експорту з України.

Європейський Союз, як і раніше, має намір разом з партнерами підтримувати Україну в роботі з усунення руйнувань, відновлення та реконструкції. У зв'язку з цим Європейська Рада вітає запуск Платформи з координації донорів. Європейський Союз разом із партнерами активізує роботу з використання заморожених та заарештованих активів росії для

підтримки реконструкції України та репарацій відповідно до законодавства ЄС та міжнародного права.

Європейська Рада наголошує на важливості психологічної та психосоціальної підтримки та реабілітації, а також повернення ветеранів війни в активне суспільне життя. Європейський Союз та його держави активізують підтримку пов'язаних із цим програм, у тому числі за допомогою експертного потенціалу. Крім того, буде активізовано надання допомоги у розмінуванні.

Європейський Союз знову підтверджує свій намір посилити підтримку переміщених осіб як в Україні, так і в Європейському Союзі, зокрема шляхом надання достатньої та гнучкої фінансової допомоги державам ЄС, на яких лежить найбільший тягар медичного обслуговування, освіти та побутового забезпечення біженців.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можна дійти невтішного висновку, що за історію розвитку європейської інтеграції кожне її чергове розширення мало свою характерну специфіку, особливості, передумови і наслідки. Чим глибше розвивалася інтеграція, тим складнішим ставав механізм прийняття нових членів. Поширювалися вимоги до країн-кандидатів, які потребували значних перетворень у їхніх політичних сферах, у той же час трансформувалася і політична система самого Європейського Союзу. У ході розвитку європейської інтеграції та розширень ЄС можна виділити низку проблем та складнощів, з якими стикалися держави на шляху до політичної інтеграції. Основні їх полягали у передачі повноважень наднаціональним структурам, які, своєю чергою, потребували реформування; координації національних політик держав відповідно до політики Європейського Союзу; ухвалення комунітарних угод, або іншими словами, нормативно-правових актів ЄС країнами-кандидатами; розподіл зобов'язань у різних сферах між ЄС та країнами-членами, а також між самими інститутами; неузгодженість зовнішніх політик країн-членів; розбіжності між країнами-засновницями щодо подальшої форми існування ЄС; розрив у розвитку між новими і старими членами у сфері економіки, а й у сфері демократичних структур та його функціонуванні. На шляху подолання цих та інших перешкод було підписано низку договорів та угод, що доповнюють основоположні документи, однак і на сьогодні Європейському Союзу.

Як політична структура Європейський Союз є унікальним своєрідним явищем. Унікальність полягає у багаторівневій системі, що складається з наднаціонального, національного, регіонального та локального рівнів. А його інституційний устрій поєднує в собі характеристики як міжурядової, так і наднаціональної та федеративної організації влади. Міжурядова модель у Євросоюзі представлена у формі конфедерації держав, яка оформлена угодою між рівноправними та суверенними суб'єктами міжнародного права.

Згідно з таким міжнародним договором, його країни-члени передають певні повноваження спільним органам у сфері оборони, зовнішньої політики, безпеки та правосуддя, однак зберігають за собою право на вихід із конфедерації та вето на прийняття рішень. Така міжурядова модель має обмежені можливості щодо формування та реалізації спільних інтересів, проте вона ефективна, оскільки є за сумісництвом з іншими моделями складової інтеграційного процесу. Наднаціональний елемент передбачає передачу суверенних повноважень країн-членів до рівня інтегрованої спільності. Таким чином, Європейський Союз розглядається у цьому контексті як унітарна держава. Федеративна ж модель, своєю чергою, передбачає таку форму устрою, коли всі федеративні складові наділені юридично певної політичної самостійністю. Не дивно, що в цьому контексті федеративна модель надихала найбільше батьків-засновників європейського будівництва, що виразилося в ідеї створення Сполучених Штатів Європи. Про наявність елементів федерації свідчить наявність власних фінансових ресурсів, наявність двох рівнів влади із закріпленою автономією повноважень чи сферами загальної компетенції, існування обраного прямим голосуванням Європейського Парламенту. Таким чином, Європейський Союз не є повною мірою ні федерацією, ні конфедерацією, ні унітарною державою – це своєрідна особлива система багаторівневого управління.

Характерною особливістю політичної складової Європейського Союзу є також відсутність поділу влади на незалежну законодавчу та виконавчу гілки влади. Законодавчі повноваження розділені між Радою та Парламентом, тоді як виконавча влада між Комісією та Радою. Як наслідок, між ними виникає конкуренція, проте водночас і пошук компромісу між європейськими інститутами.

Всі перелічені вище риси та особливості свідчать про унікальність та оригінальність такого політичного об'єднання, як Європейський Союз, а його тривалий історичний процес розвитку свідчить про прагнення європейських держав до поглиблення співробітництва та розвитку в політичній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Богдан Т. П. Боргова політика держави в умовах глобальної нестабільності / Т. П. Богдан // *Економіка України*, 2013. №2. С. 4-17.
2. Боргова криза в Європейському Союзі. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/159.htm
3. Бутирська І. В. Соціальна політика Європейського Союзу: виклики та можливості / І. В. Бутирська // *Держава і право. Юридичні і політичні науки*, 2013. № 60. С. 491-498.
4. Верига А. В. Європейська валютна інтеграція: перспективи для України / А. В. Верига // *Теорія і практика суспільного розвитку*. 2013. № 4. URL: <http://www.teoria-practica.ru/-4-2013/economics/veriga.pdf>.
5. Гайдуцький П. Україна-ЄС: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький // *Дзеркало тижня*. Україна, №20. URL: <http://gazeta.zn.ua/international/ukraina-es-problemy-integracii.html>
6. Гафарова К. Е. Інструменти регіональної конвергенції в Європейському союзі / К. Е. Гафарова // *Європейські перспективи*, 2014. № 7. С. 29-35.
7. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу. - Х., 2009.
8. Європейська інтеграційна політика: навч. посіб. / [А.М. Поручник, В.І. Чужиков, Д.О. Ільницький, О.А. Федірко]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.І. Чужиова. – К.: КНЕУ, 2010. - 451 с.
9. Європейська інтеграція навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко ; [М. І. Макаренко, Л. І. Хомутенко, І. І. Д'яконова та ін.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. 344 с.
10. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єр-молаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. 192 с.

11. Європейський Союз знову з бюджетом/ Deutsche Welle. URL: <http://www.dw.de/європейський-союз-знову-з-бюджетом/ a-17220496>
12. Європейський Союз: економіка, політика, право: енциклопедичний словник. – К., 2011.
13. Затонацька Т. Г. Пріоритети бюджетної політики країн європейського союзу // *Наукові праці НДФІ*, 2014. № 3 (68). С.31-35.
14. Зелінська О.М. Державне регулювання розвитку конкурентного середовища на основі вивчення зарубіжного досвіду [Електронний ресурс] / О.М.Зелінська // *Збірник наукових праць ЛНТУ*, 2011. №8(32). URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2011_8/11.pdf
15. Інфографіка: держборг євросони продовжує бити рекорди. URL: <http://forbes.ua/ua/nation/1369986-infografika-derzhborg-evrozoni-prodovzhue-biti-rekordi>
16. Інформаційний центр сусідства ЄС. URL: [http:// www.enpi-info.eu/library/K](http://www.enpi-info.eu/library/K). : *Знання*, 2009. - 751 с.
17. Книжковий магазин ЄС. URL: [https:// bookshop.europa.eu/en/home](https://bookshop.europa.eu/en/home)
18. Ковальчук О. С. Формування освітньої політики країн євросоюзу під впливом процесів глобалізації та європеїзації // *SWorld*, 2013. 1-12 October.
19. Ковтонюк К. В. Фінансова інтеграція в Європейському Союзі: генезис і перспективи розвитку / К. В. Ковтонюк // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, 2013. № 3. С. 203-208.
20. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навчальний посібник / Валерій Копійка, Тетяна Шинкаренко; ред. Л. В. Губерський.
21. Краєвська О. Трансформація моделей формування спільних політик ЄС у компетенції ЄС за Лісабонським договором // *Вісник Львівського університету*. Серія «Міжнародні відносини», 2016. № 38. С. 70-79.

22. Литвин М. Теоретичні засади фінансування сталого розвитку в країнах Європейського Союзу / М. Литвин, Д. Буримський // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету], 2014. № 8. С. 128-139.
23. Мальська М. П. Основи європейської інтеграції підручник. / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк – К.: «Центр учбової літератури», 2015. 320 с.
24. Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи : наук.-практич. симпозиум, присвяч. 15-річчю міжнар. дня мігранта та 25-річчю міжнар. конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їх сімей (м. Одеса, 18 груд. 2015 р.) [Електронний ресурс] // Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Електрон. текст. дані. – Одеса: Фенікс, 2015. 105 с. URL: <http://iele.bazick.com/projectdevelopment/odessa-tempus-center;eurolaw.org.ua>.
25. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу. – К., 2005.
26. Офіційний портал законодавства ЄС. URL: www.eur-lex.europa.eu
27. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>
28. Палагнюк Ю. В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми: [монографія]. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 392 с.
29. Халаджи В. В. Європейська політика сусідства: роль та місце України : монографія / В. В. Халаджи, Н. Л. Яковенко; ред.: А. І. Кудряченко; НАН України, Ін-т європ. дослідж. - К.: Наук. світ, 2012. 218с.

